

Kringactiviteiten bij Kleuters

m.b.t. storend gedrag

Naam:
Studentnummer:
Docent:

Datum: september 2014
Stenden Hogeschool

Naam:
Studentnummer:
Onderzoek: Pabo 4 minor Special Needs
Onderwerp: Kringactiviteiten
Begeleiding door:

School:
Datum: 2014
Plaats: ?

Inhoudsopgave

Samenvatting	blz. 4
Inleiding	blz. 5
1. Probleemanalyse	blz. 6
2. Theoretisch kader	blz. 8
2.1 Wat is de definitie in de literatuur van “storend gedrag” en welke werkvormen worden over het algemeen aanbevolen om dit gedrag te verbeteren?	blz. 8
2.2 Hoe ziet de spanningsboog van kleuters eruit?	blz. 10
2.3 Wat zijn de overeenkomsten tussen storend gedrag en Autisme Spectrum Stoornissen?	blz. 11
3. Onderzoeksopzet en onderzoeksaanpak	blz. 15
3.1 Doel van het onderzoek	blz. 15
3.2 Onderzoeksvraag	blz. 15
3.3 Deelvragen	blz. 15
3.4 Hypothese	blz. 15
3.5 Onderzoeksgroep	blz. 16
3.6 Onderzoeksstrategie	blz. 16
4. Resultaten	
4.1 Opbrengsten	blz. 18
4.2 Analyse	blz. 21
4.2.1 Wat verstaan de leerkrachten op het OBS het De Basisschool onder storend? gedrag bij kleuters?	blz. 21
4.2.2 Welke werkvormen zijn positief en welke negatief voor een leerling die dit storend gedrag vertoont?	blz. 23
4.2.3 Hoe kun je deze positieve werkvormen verwerken binnen een kringactiviteit, zodat storend gedrag vermindert?	blz. 25
4.2.4 Hoe kun je de klassenorganisatie zo inrichten dat dit meehelpt om een langere spanningsboog te creëren voor leerlingen met storend gedrag?	blz. 26
4.3 Conclusie	blz. 28
5. Aanbeveling	blz. 29
6. Reflectie	blz. 30
7. Bronnen	blz. 31
8. Bijlagen	blz. 32
Bijlage 1 Turfobservatie	blz. 32
Bijlage 2 De Leuvense betrokkenheidschaal	blz. 33
Bijlage 3 De 5Ws en H	blz. 36
Bijlage 4 Enquête	blz. 38
Bijlage 5 Vijf minuten spelletjes	blz. 42
Bijlage 6 Verloop van het onderzoek	blz. 44

Samenvatting

Dit verslag is het resultaat van mijn grote onderzoek voor de minor Special Needs. Hierin heb ik onderzocht welke werkvormen geschikt zijn om de spanningsboog van kleuters met storend gedrag vast te houden tijdens een kringactiviteit in groep 1 en 2. Zo zoek ik naar werkvormen die een positieve werking hebben op het storende gedrag tijdens deze kringgesprekken. In het onderzoek heb ik onderstaande theoretische deelvragen en praktische deelvragen proberen te beantwoorden:

Theoretische deelvragen

1. Wat is de definitie in de literatuur van “storend gedrag” en welke werkvormen worden over het algemeen aanbevolen om dit gedrag te verbeteren?
2. Wat wordt verstaan onder de term spanningsboog van jonge kinderen?
3. Wat zijn de overeenkomsten tussen storend gedrag en Autisme Spectrum Stoornissen?

Onderzoeksvraag en praktisch deelvragen:

Welke werkvormen zijn geschikt om de spanningsboog van kleuters met storend gedrag te vergroten tijdens kringactiviteiten in groep 1 en 2 om zodoende het storend gedrag te verminderen?

1. Wat verstaan de leerkrachten op het OBS het De Basisschool onder storend gedrag bij kleuters?
2. Welke werkvormen zijn positief en welke negatief voor een leerling die dit storend gedrag vertoont?
3. Hoe kun je deze positieve werkvormen verwerken binnen een kringactiviteit zodat storend gedrag vermindert?
4. Hoe kun je de klassenorganisatie zo inrichten dat dit bijdraagt aan het creëren van een langere spanningsboog voor leerlingen met storend gedrag?

Tijdens het onderzoek is duidelijk naar voren gekomen dat het belangrijk is dat de leerkracht zich richt op het gewenste gedrag. Hierbij wordt het storende gedrag zoveel mogelijk genegeerd. Het lastige van negeren is het feit dat het gedrag eerst zal toenemen en daarna pas zal uitdoven. Als leerkracht heb je hier geduld voor nodig. Ook is het belangrijk dat je tijdens de kringactiviteiten verschillende werkvormen toepast. Hierdoor zal de spanningsboog van de leerlingen langer worden.

De belangrijkste aanbevelingen van mijn onderzoek:

- Geef korte opdrachten die aansluiten op het cognitieve niveau van de leerlingen;
- Bied aantrekkelijke activiteiten aan met verschillende materialen;
- Wees voorspelbaar. Wanneer je storend gedrag gaat straffen, moet dit onmiddellijk volgen op het storende gedrag. Een straf moet kort en duidelijk zijn. Straffen werken het beste met belonen.

Inleiding

Tijdens mijn LIO-stage vielen een aantal leerlingen in de klas op door hun storende gedrag. Ik had verschillende manieren van lesgeven uitgeprobeerd, om dit gedrag te verbeteren. Maar dit had niet het gewenste resultaat; het storende gedrag verminderde niet. Ik begon mij af te vragen hoe andere leerkrachten hiermee omgingen. Gelukkig konden zij zich in mijn situatie verplaatsen door hun eigen vergelijkbare ervaringen.

De school waar ik stageloopt, accepteert storend gedrag niet. OBS Het De Basisschool wil door middel van regels en orde binnen de school een klimaat scheppen waarin leerlingen zich rustig en veilig voelen. De school biedt een sfeer van openheid en tolerantie. In ruil daarvoor verwachten zij respectvol en sociaal gedrag van de leerlingen, ten opzichte van elkaar, leerkrachten en anderen. Door het feit dat niet alleen ik, maar ook meerdere leerkrachten op deze school, het lastig vonden om met storend gedrag om te gaan, vroeg ik mij af welke manieren er voor een leerkracht zijn om met kleuters met storend gedrag om te gaan. Dit geldt speciaal voor het storende gedrag dat ze vertonen tijdens kringactiviteiten.

Ik heb voor dit onderzoek gekozen omdat ik al meerdere perioden stage heb gelopen bij een kleutergroep. In elk van deze kleutergroepen zat altijd minstens één leerling die storend gedrag vertoonde. Dit storende gedrag kwam dan doorgaans het meest naar voren tijdens de kringactiviteiten. Het kind ging dan rondlopen tijdens de kringactiviteit, wiebelen op de stoel, aan de buurman of buurvrouw zitten, voor zijn of haar beurt praten, vreemde geluidjes maken, enzovoort.

Het onderzoek is van belang voor leerkrachten die tegen hetzelfde probleem aanlopen. Met mijn begeleidster en “duo-partner”, die beiden ook als leerkrachten voor mijn klas staan, heb ik dit probleem besproken. Zij gaven toe ook op dit punt vast te lopen. Als leerkracht wil je zoveel mogelijk efficiënte leertijd uit je kringactiviteiten halen. Tijdens de kringactiviteiten leer je kleuters nieuwe dingen aan, wat voor hun ontwikkeling belangrijk is. Als er tijdens een kringactiviteit meerdere leerlingen storend gedrag vertonen, dan heeft dit een negatieve invloed op de ontwikkeling van de rest van de leerlingen. Je weet als kleuterleidster dat kleuters geen lange spanningsboog hebben. Kleuters zullen, na een kwartier in de kring gezeten te hebben, iets anders moeten doen. Doordat er echter meerdere keren kleuters gecorrigeerd moeten worden in hun gedrag, gaat belangrijke tijd verloren. Niet alleen de leerling met het storende gedrag zal minder kennis opdoen, maar ook de medeleerlingen zullen in hun ontwikkeling belemmerd worden; de andere leerlingen gaan het gedrag overnemen, kunnen zich minder goed concentreren en krijgen minder kennis binnen, omdat de leerkracht er geen tijd meer voor heeft.

Vanwege de aangegeven probleempunten leek het een goed idee om, door middel van dit onderzoek, mij verder te verdiepen in de problematiek en ideeën in de klas uit te proberen.

Om de deelvragen te kunnen beantwoorden heb ik allereerst de literatuur bestudeerd. Daarnaast heb ik ook de kinderen geobserveerd, interviews afgenomen en gesprekken gevoerd met ouders en leerkrachten. Door de antwoorden op de verschillende deelvragen ben ik tot de conclusie gekomen van mijn onderzoeksvraag. Ik hoop met dit onderzoek een goede aanbeveling te kunnen geven aan leerkrachten die zelf tips en trucs nodig hebben voor de omgang met leerlingen met storend gedrag. De werkvormen zijn specifiek gericht op de kringactiviteit voor de kleuters en vragen om een adaptieve aanpak.

1. Probleemanalyse

1.1 Het praktijkprobleem

Tijdens mijn stageperiode bij de kleuters viel het mij op dat de leerkrachten het erg lastig vonden om om te gaan met een leerling die storend gedrag vertoonde. In een klas moet je regelmatig je leerlingen eraan helpen herinneren dat er verschillende regels zijn. Je zult leerlingen moeten corrigeren. Na twee à drie keer te hebben gewaarschuwd, zullen de meeste leerlingen wel naar je luisteren. Je kunt echter ook een leerling in je klas tegenkomen waarbij de boodschap niet aankomt, je het kind niet kunt bereiken. Het kind sluit zich af van de buitenwereld en gaat door met het vertonen van storend gedrag. Complimenten, correcties en straffen komen niet aan en hij of zij zal doorgaan met het vertonen van ongewenst gedrag. Voor de leerling zelf is dit over het algemeen geen probleem maar andere leerlingen hebben hier wel last van. Ze kunnen zich minder concentreren tijdens de les, dit is nadelig voor de klassensfeer en er wordt veel efficiënte leertijd verloren door het corrigeren van storend gedrag.

Voordat ik verder ga met de probleembeschrijving, volgen hieronder eerst een aantal beschrijvingen wat er in de literatuur onder storend gedrag wordt verstaan.

Nederlands jeugd instituut:

'Iemand heeft gedragsproblemen als hij regelmatig ongewenst gedrag vertoont dat voor anderen storend is. Het gaat om gedrag dat in de eerste plaats storend is voor de omgeving. Een gedragsprobleem wordt een gedragsstoornis als:

- *het ongewenst gedrag langer dan zes maanden aanhoudt en*
- *de symptomen in bepaalde combinaties voorkomen, die beschreven zijn in de DSM-IV, een diagnostisch handboek voor psychiaters.'*

Decoene, J. 2006. Samen op een hobbelpaard. Garant uitgevers.

'Storend gedrag is geen eigenschap van het gedrag van kinderen meer het resultaat van een interactieproces. En deze interacties doen zich voor tussen kinderen onderling, tussen kinderen en leerkrachten tussen leerkrachten onderling, tussen leerkrachten en ouders e.a. In deze interacties kunnen zich conflicten en moeilijkheden voordoen. Die zijn normaal in interpersoonlijke verhoudingen. Ze hoeven daarom ook niet noodzakelijkerwijze voorkomen te worden.'

Gegevens en tekst komen uit het onderzoek van T.J.M. van Dijk en C.S. Verhoef-Platerink die het onderzoek onder leiding van Dr. M. Verhallen en Prof.dr. C. Espin van de universiteit Leiden hebben uitgevoerd in het kader van het SLOAproject ism De Johann de Wittscholengroep:

'Voor Niet aan-taak – niet storend leergedrag is de volgende definitie gehanteerd: 'De aandacht van de leerling is niet gericht op de taak zoals deze gedefinieerd is door de leraar. De ogen van de leerling zijn niet gericht op de huidige taak.' Voorbeelden: staren, bladeren zonder te lezen, lezen van irrelevante informatie, etc.

Tenslotte is voor de categorie Niet aan taak - storend leergedrag de volgende definitie gebruikt: 'Elk gedrag, door de leerling veroorzaakt, dat inbreuk maakt op de leeromgeving van zichzelf of anderen.' Voorbeelden: schreeuwen, voor de beurt praten, niet op de plaats zitten, etc.'

Mijn praktijkervaringen met storend gedrag:

Het is voor mij persoonlijk erg belangrijk dat een kringactiviteit goed verloopt. Dit geeft mij het goede gevoel dat ik de leerlingen echt iets aanleer en dat is natuurlijk het hoogste doel van elke leerkracht. Wanneer dit verstoord wordt wil je zoeken naar een oplossing. Je gaat je verdiepen in hoe anderen dit aanpakken en gaat literatuur lezen. Ook ga je medecollega's vragen of zij een oplossing hebben. Hoe gaan zij bijvoorbeeld om met leerlingen die storend gedrag vertonen? Je gaat met de informatie die je hebt verzameld verschillende strategieën uitproberen. Wanneer een strategie lijkt te werken, dan is je doel bereikt. Tijdens mijn onderzoek wil ik derhalve onderzoeken welke werkvormen het meest geschikt zijn om de spanningsboog van kleuters met storend gedrag vast te houden. Daarbij kijk ik ook naar mogelijke oorzaken van het storende gedrag. Waarom hebben deze leerlingen eigenlijk een kortere spanningsboog dan de rest van de medeleerlingen? Zijn er verschillende aspecten uit de omgeving die hiermee te maken hebben? Of ligt het aan de manier van lesgeven van de specifieke leerkracht? Als ik deze vragen kan beantwoorden, kan ik de werkvormen hierop aanpassen.

De storende leerling verpest het in de kring niet alleen voor zichzelf maar neemt ook de rest van de klas mee. Zij gaan het kind misschien imiteren of worden zelf onrustig. Door het storende gedrag van één leerling pikken de medeleerlingen ook minder van de aangeboden leerstof op.

De definitie /omschrijvingen van het Nederlands Jeugd Instituut betreffende storend gedrag komen het meest overeen bij mijn omschrijving van het probleem. Beide definities vinden dat het gedrag in de eerste plaats storend is voor de omgeving. Het storende gedrag bestaat dan uit ongewenst gedrag dat een langer periode aanhoudt.

Onderzoek

In dit verslag wil ik onderzoeken hoe een leerkracht het beste om kan gaan met een kleuter met storend gedrag. Ik wil mij dan richten op de momenten dat er les wordt gegeven in de kring. Dit zijn meestal klassikale lessen. Hoe kun je alle leerlingen betrekken bij de kringactiviteit? De spanningsboog moet dan de gehele activiteit aanwezig zijn. De meeste leerlingen kunnen dit. Echter, degenen die dit lastig vinden, gaan meestal storend gedrag vertonen.

Deze laatste groep leerlingen spreek je als leerkracht aan. Maar op welke manier doe je dat? En hoe kun je ervoor zorgen dat ook deze leerlingen, net zoals de andere leerlingen in jouw klas, een langere spanningsboog ontwikkelen? Aan de hand van dit onderzoek wil ik groepsleerkrachten van de onderbouw, die hetzelfde probleem ondervinden, ondersteunen door een antwoord te geven op de onderzoeksvraag en de daaropvolgende praktijkvragen:

Onderzoeksvraag:

Welke werkvormen zijn geschikt om de spanningsboog van kleuters met storend gedrag vast te vergroten tijdens een kringactiviteit in groep 1 en 2 om zodoende het storend gedrag te verminderen?

Praktijkvragen:

1. Wat verstaan de leerkrachten op het OBS het De Basisschool onder storend gedrag bij kleuters?
2. Welke werkvormen zijn positief en welke negatief voor een leerling die dit storend gedrag vertoont?
3. Hoe kun je deze positieve werkvormen verwerken binnen een kringactiviteit zodat storend gedrag vermindert?
4. Hoe kun je de klassenorganisatie zo inrichten, dat dit meehelpt om een langere spanningsboog te creëren voor leerlingen met storend gedrag?

2. Theoretisch kader

2.1 Wat is de definitie in de literatuur van “storend gedrag” en welke werkvormen worden over het algemeen aanbevolen om dit gedrag te verbeteren.

Zoals beschreven op blz. 6 verstaan we in de literatuur onder storend gedrag: ongewenst gedrag waar de omgeving zich aan stoort. Dit ongewenst gedrag houdt een langere periode aan. Storend gedrag kan één van de volgende gedragingen zijn:

- Lawaai: alle geluiden die door de leerling worden gemaakt, die ofwel de leraar of een andere leerling afleidt. Het geluid kan vocaal worden gegenereerd (kletsen, onbegrijpelijke geluiden) of non-verbaal (tikken met een potlood, klinkende vingers, etc.).
- Niet op zijn plaats: als de leerling niet op de toegestane plaats aanwezig is.
- Lichamelijk contact: zich bemoeiend met de activiteiten van een andere leerling, door het aanraken van hem/haar of zijn/haar eigendom. Schoppen, slaan, duwen, scheuren, breken, beetpakken, worden gecategoriseerd als fysiek contact.

Gedrag wordt bepaald door de gevolgen die het heeft. Gedrag dat prettige gevolgen heeft blijft bestaan en neemt zelfs toe. Gedrag dat onprettige gevolgen (of geen gevolgen) heeft zal minder voorkomen of zelfs verdwijnen.

Handige methodes om het probleemgedrag in beeld te krijgen zijn de tijdsteekproef en de turflijst. Hiermee kun je bepalen hoe vaak het gedrag voorkomt. Je kunt de tijdsteekproef een aantal keren bijhouden op een vast tijdstip (bijvoorbeeld na de pauze of op een ander moment dat het storende gedrag volgens jou voorkomt). Je kunt ook kiezen om juist verspreid over de dag op verschillende tijdstippen te turven. Doe dit bijvoorbeeld een uur lang. In ieder geval moet je deze meting een aantal malen doen om een redelijk objectief beeld te verkrijgen (zie de bijlagen).

De gedragstheorie gebruikt drie begrippen om nader te verklaren hoe gedrag wordt aan- en afgeleerd:

- A. Het vermeerderen van gewenst gedrag door versterken.
- Een versterker is het specifieke gevolg dat volgt op het gedrag. We kunnen hierbij verschillende indelingen maken:
- Positieve versterking: de gevolgen zijn prettig.
 - Negatieve versterking: gedrag wordt versterkt wanneer het gevolgd wordt door het wegnemen van een onplezierige gebeurtenis/situatie.
 - Primaire versterkers: van biologisch belang (voedsel/snoep).
 - Secundaire versterkers: een sociaal belang (een compliment, iets leuks mogen doen).
 - Continue versterking: versterkt elke keer wanneer het gewenste gedrag vertoond wordt.
 - Onderbroken versterking: niet altijd, maar soms wordt het gewenste gedrag versterkt/beloond.
 - Ratio-schema: bijvoorbeeld elke derde keer wordt het gewenste gedrag beloond.
 - Interval-schema: de leerling moet het gewenste gedrag een bepaalde tijdsduur vertonen, voordat het versterkt wordt. Bijvoorbeeld 5 minuten op de plaats blijven zitten.

Soorten versterkers:

- Sociale versterkers: deze vinden plaats in de omgang met elkaar. Ze hebben te maken met de aandacht die men elkaar schenkt (een schouderklopje, een complimentje, aandacht). Aandacht is een zeer belangrijke versterker. Sommige leerlingen schijnen zelfs behoefte te hebben aan negatieve aandacht (mopperen door de leerkracht, straf) als ze maar aandacht krijgen.
- Ruilversterkers: Deze hebben op zich geen versterkende waarde maar werken als versterker. Bijvoorbeeld na 5 paraafjes van de leerkracht krijg je 10 minuten langer pauze op de dag van het laatste paraafje.
- Activiteitenversterkers: de beloning bestaat uit een prettige activiteit. De leerling mag iets leuks doen, nadat hij het gewenste gedrag heeft laten zien.
- Materiële versterkers: kleine prijsjes.

We moeten ons steeds blijven realiseren dat het ook interessant voor leerlingen moet zijn om ander gedrag (dan probleemgedrag/gedrag dat niet goed past bij de situatie) te laten zien. Vaak heeft het probleemgedrag de leerling al langere tijd veel winst opgeleverd. Zorg ervoor dat de beloningen ook echt beloningen zijn voor de leerling. Bespreek met de leerlingen wat hij een gepaste beloning vindt. Zorg voor afwisseling tussen de beloningen.

B. Het verminderen van ongewenst gedrag door uitdoving.

- Het versterken van het gewenste gedrag: het kan dan gaan om het versterken van het concurrerend gedrag. Dat is gedrag dat niet samen kan optreden met het probleemgedrag.
- Het negeren van ongewenst gedrag.
- Een zeer moeilijk uit te voeren strategie, maar heel belangrijk. Een grote valkuil is nu dat de leraar na enkele keren genegeerd te hebben, toch weer gaat reageren op het probleemgedrag

Tips:

Vooraf op het gewenste gedrag letten en tot 10 tellen voor je reactie geeft.

Leerling gaan afleiden: plotseling een bepaalde interessante opdracht geven.

Op andere leerlingen concentreren.

De leerlingen uit je gezichtsveld zetten.

Wanneer de leerling het probleemgedrag laat zien aan iets 'moois gaan denken'.

C. Het verminderen van ongewenst gedrag door straf.

- Het wegnemen van de plezierige gevolgen van het ongewenst gedrag:
Respons-cost: wanneer je tijdens een pauze geen ruzie hebt gemaakt, krijg je een fiche. Bij vijf fiches een klein prijsje. Wanneer er wel ruzie is geweest, betaalt de leerling de leerkracht met een fiche.
Time-out: even uit de situatie zetten. Dit moet niet met een heel drama gebeuren. Probeer rustig de leerling te vragen om uit de klas/kring te gaan. Vertel goed waarom je dit vraagt en geef duidelijk aan wanneer de leerling weer terug mag komen, of geef de leerling de keus wanneer hij/zij denkt terug te kunnen komen.
- Het toedienen van vervelende gevolgen op ongewenst gedrag:
Materiële straf: hierbij gaat het om het afstaan van iets fijns.
Sociale straf: hier denken we aan een boos gezicht van de leraar of dat je de leerling even op zijn plek zet. Voorkomen moet worden dat een leerling 'voor schut wordt gezet'. Dit roept in veel gevallen juist meer probleemgedrag op.
Activiteiten straf: denk hierbij aan vervelende taken (opruimen van schoolplein na schooltijd of iets schoonmaken in de klas).

Jeninga J, Professioneel omgaan met gedragsproblemen. Praktijkboek voor het primair onderwijs, Baarn: HB uitgeverij, 2006

2.2 Hoe ziet de spanningsboog van kleuters er uit?

Kleuters hebben een korte spanningsboog en kunnen dus maar kort hun aandacht bij een uitleg houden. Ze hebben dus kort en duidelijk uitleg nodig. Je vertelt iets, laat daarna zien wat ze moeten doen en laat het een paar kinderen herhalen. Alles bij elkaar kost dit nog geen vijf minuten. In de instructiefase bij kleuters gebruik je dus verschillende didactische werkvormen. Dit zorgt voor veel afwisseling waardoor je de vijf minuten kunt uitrekken.

Voorbeeld:

- ✓ **vragen stellen:** didactische werkvorm is interactie verzorgen.
- ✓ **laten zien:** didactische werkvorm is instructievorm, namelijk demonstreren; het onderdeel dat je laat zien is het leermiddel.
- ✓ **uitleggen hoe ze het doen:** didactische werkvorm is instructievorm, namelijk doceren. Dit patroon herhaalt zich bij elk onderdeel. Intussen liggen de besproken onderdelen zichtbaar op tafel. Zij vormen samen de leermiddelen. Ook dit is een belangrijk aspect. Terwijl de kinderen kijken, luisteren en meepraten, zien ze wat er al behandeld is.
- ✓ **een kind herhaalt de instructie:** didactische werkvorm is interactie verzorgen.

Bal, I. 2008. *Didactiek voor de onderwijsassistent*. Angerenstein

Concentratiegebrek

Veel kleuters kunnen lang bezig zijn met hun eigen spel. Maar bij een opgedragen taak is de spanningsboog vaak veel korter. Een zesjarige kan zich ongeveer tien minuten concentreren op een opgedragen taak. Een kind van 10 jaar houdt het twee keer zo lang vol. En van een dertienjarige mag je ongeveer een half uur gerichte concentratie verwachten.

Wat doe je eraan

- ✓ Verbeter de omgeving: gebruik wat de klas leuk vindt en wat het stimuleert.
- ✓ Leerstof te moeilijk of te gemakkelijk? Pas het niveau aan.
- ✓ Bied een beloning zodra saaie taakjes gedaan zijn.
- ✓ Breng afwisseling aan in taken die lang duren.
- ✓ Blijf de sterke kanten van het kind zien.

Concentratietips

1. Oefen speels de concentratie. Doe geheugenspelletjes, zoals 'Ik ga op reis en neem mee...' of Memorie.
2. Voorkom prikkels: zorg voor rust in de klas. Denk bijvoorbeeld aan een hoek waar je rustig kunt zitten. Wees matig met de hoeveelheid activiteiten waaruit de leerlingen kunnen kiezen. Hoe meer leerlingen kunnen kiezen, hoe moeilijker het is de aandacht bij één ding te houden.
3. Onderbreek het spel niet (te vaak)

Schrijver onbekend. 2014. *Concentratiegebrek*. Tijdschrift J/M voor ouders

Conclusie

Kleuters met storend gedrag vertonen dus ander gedrag dan de rest van de leerlingen. Elke leerkracht vindt ook een ander gedrag storend. Hoewel, de leerkrachten *storen* zich wel aan hetzelfde gedrag, maar hebben andere grenzen betreffende het toelaten en afkeuren van dit gedrag. Als een leerling storend gedrag vertoont, wordt het snel in een hokje gestopt met een stempel erop: hij of zij zou wel eens een stoornis kunnen hebben. Kun je storend gedrag echter wel met een stoornis vergelijken? Dit wordt in het volgende hoofdstuk verder uitgewerkt.

2.3 Wat zijn de overeenkomsten tussen storend gedrag en Autisme Spectrum Stoornissen?

Eerder in het verslag is vermeld dat leerlingen met storend gedrag meestal in een “hokje” worden geplaatst met een stempel van een bepaalde stoornis. Hieronder gaan we het gedrag van een leerling met storend gedrag vergelijken met een PDD-NOS'er. Ik heb voor PDD-NOS gekozen omdat dit een stoornis is waar veel van het storende gedrag aan wordt gekoppeld.

Theoretische deel Autisme Spectrum Stoornissen

Autismespectrum stoornissen zijn een groep ontwikkelingsstoornissen. De personen die hier aan lijden hebben vaak verschillende (sociale) problemen.

Autismespectrum stoornissen worden gekenmerkt door:

- een verminderd vermogen tot sociaal contact
- een verminderd vermogen tot communiceren
- een verminderd gebruik van de fantasie
- een star patroon van steeds terugkerende stereotiepe bezigheden

Autisme Spectrum Stoornissen zijn verwant aan de autistische stoornis (autisme). Het zijn pervasieve (=zeer ingrijpende) ontwikkelingsstoornissen. De term 'autismespectrum' verwijst naar een zeer diverse groep personen, bij wie de sociale en andere problemen verschillen in type en ernst. Er zijn dan ook verschillende mogelijke soorten en combinaties van beperkingen. Sommige combinaties hebben een diagnose, andere hebben (nog) geen naam gekregen en zijn ondergebracht in een restcategorie (PDD-NOS).

<http://www.trimbos.nl/onderwerpen/psychische-gezondheid/autismespectrum-stoornissen>

PDD-NOS is de afkorting van Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified. Dit is een Engelse benaming voor stoornissen die worden gerekend tot de pervasieve ontwikkelingsstoornissen. “Pervasieve ontwikkelingsstoornissen” is de overkoepelende naam voor stoornissen waartoe ook het autisme behoort: de autismespectrum stoornissen (ASS). Leerlingen met storend gedrag hebben soms wel gedragskenmerken van leerlingen met PDD-NOS. Hieronder lees je de overeenkomsten.

Praktische deel storend gedrag vergelijken met PDD-NOS

Probleem in het contact: minder neiging tot interactie

Leerling met storend gedrag:

Leerlingen met storend gedrag herkennen zelf niet dat hun gedrag storend is. Je kunt wel tegen deze leerlingen zeggen dat ze iets verkeerd doen, maar vaak vinden ze het erg lastig dit te begrijpen. Ze kijken je aan maar jouw verhaal komt niet goed bij ze binnen. Ze weten dat er een probleem is maar kunnen het probleem niet vastpakken en daarom weten ze zich niet een houding te geven in de klas. Deze leerlingen zitten vaak dus in strijd met zichzelf.

Leerling met PDD-NOS:

Als je met kinderen met PDD-NOS spreekt lijkt het gesprek een eenrichtingsverkeer. Het contact lijkt eenzijdig, er is geen ‘over en weer’. Het zich werkelijk met interesse en aandacht op een ander richten ontbreekt. Wat anderen voelen, willen of denken, lijkt voor hen minder belangrijk. Ze richten zich niet op anderen: ze doen hun eigen ding.

Problemen in de ontwikkeling van gevoel en begrip voor sociale informatie

Leerling met storend gedrag:

Leerlingen zijn soms moeilijk mondeling te bereiken. Je moet ze met iets prikkelen om de aandacht erbij te krijgen en te houden. Dit kun je bijvoorbeeld doen met een grapje. Grapjes vinden ze leuk. Grapjes waarbij je veel moet doordenken vinden ze leuk. Ze zijn gevoelig. Ze willen andere leerlingen dan ook niet pijn doen maar hebben zelf niet door dat ze door iemand aan te raken iemand pijn kunnen doen.

Leerlingen met storend gedrag vinden het lastig om te gaan met veranderingen.

Hierdoor worden ze extra druk. Ze zullen zich niet in zichzelf gaan keren. Hiervoor zijn ze te uitbundig.

Leerling met PDD-NOS:

Op heel jonge leeftijd kun je deze kinderen moeilijk bereiken. Je kunt dingen duizend keer herhalen en dan nog 'hij pikt het niet op'. Je komt niet over. Het dringt niet tot hem door. Wanneer het kind iets ouder is (zes à acht jaar) snapt hij/zij wel: als ik dit doe, wordt mama boos. Maar hij/zij heeft geen idee *waarom* de moeder boos wordt. Als een kind een jaar of acht à tien is valt het op dat hij geen 'dubbele bodems' begrijpt. Hij snapt het niet wanneer iemand iets letterlijk bedoelt. Aanvoelen van grapjes is moeilijk en sarcasme voelt het kind niet aan.

De gevoelswaarde van situaties en gebeurtenissen om hem heen worden niet zodanig beleefd dat hij dit kan plaatsen. Zeer vertrouwde personen worden niet op de juiste wijze anders beleefd dan minder vertrouwde personen of vreemden. Aan een inhoud van de boodschap wordt dus niet een gevoelselement toegevoegd dat essentieel is om de inhoud goed te interpreteren.

Bij kinderen met PDD-NOS is het vermogen tot het weghen van gebeurtenissen zeer zwak en soms aanvankelijk geheel afwezig. Alle nieuwe gebeurtenissen en dingen die anders zijn, zijn moeilijk te plaatsen. Een kind met een PDD-NOS kan moeilijk vergeten. Hij kan moeilijk iets als onbelangrijk terzijde schuiven. Ook vinden deze kinderen het vaak moeilijk om gebeurtenissen in de tijd een plaats te geven. Wanneer de ouders zeggen: "Over drie weken komt oma logeren," is een kind met een PDD-NOS deze drie weken lang onrustig.

Hoe ouder kinderen worden, hoe meer zal blijken dat het beoordelen van sociale situaties automatisch verloopt. Ieder kind wordt omgeven door een omgeving vol sociale informatie die steeds verandert. Kinderen met een PDD-NOS missen de nuance van dit ingewikkelde, kleurrijke en voortdurend wisselende palet van binnenkomende informatie en staan in de besturing van hun gedrag met lege handen. Ook komt er steeds meer informatie binnen vanuit de omgeving. Bijvoorbeeld over hoe je je moet gedragen. Kinderen met een PDD-NOS hebben hier geen gevoel bij en kunnen hun gedrag er niet op aanpassen. Deze kinderen vinden het ook heel moeilijk om zich op de toekomst te richten. Ze leven in het nu en kunnen niet de tijd bepalen in de toekomst. Daarom zijn deze kinderen ook vaak op school minder gemotiveerd en dit kan leiden tot ernstige leerproblemen.

Gedrag is te weinig aangepast aan de sociale situatie en is stereotiep van aard

Leerling met storend gedrag:

Deze leerling wil wel graag meedraaien met de gebeurtenissen om zich heen maar kan zich soms niet helemaal op de juiste manier aanpassen. Als dit dan niet lukt, weet de leerling zich niet te gedragen en gaat hij of zij storend gedrag vertonen.

Leerlingen met PPDNOS

Als een kind niet snapt of aanvoelt hoe de sociale situatie op een bepaald moment in elkaar steekt, kan het zich moeilijk gedragen op de manier die de situatie van hem eist. Informatie van buitenaf stuurt het gedrag van het kind niet bij. De informatie lijkt er voor het kind niet toe te doen en geen waarde te hebben.

Besturing van gedrag faalt met name bij verandering in de informatie

Leerling met storend gedrag:

Informatie moet op een juiste manier aangeboden worden. Gebeurt dit, dan zal deze leerling veel informatie kunnen verwerken. Als informatie op een eentonige manier wordt gegeven, bijvoorbeeld door alleen maar praten en luisteren, zal deze leerling snel afhaken en zich na 5 minuten niet meer kunnen concentreren.

Leerlingen met PDD-NOS

Als de druk van informatie wordt vergroot, bijvoorbeeld door plotse onverwachte verandering, wordt het kind angstig en gaat zich verzetten. Zijn inzicht en overzicht neemt af en de gedragsproblematiek neemt toe.

Tips voor het omgaan met PDD-NOS -leerlingen:

Communicatie

- Praat concreet
- Instructies: vertel wat *wel* van het kind verwacht wordt
- Anticiperen: bespreek situaties door met het kind
- Herhaal informatie: vraag na of het kind het begrepen heeft en controleer de uitvoering
- Geef concrete uitleg over sociale situaties en gevolgen van gedrag
- Wanneer je iets zegt tegen het kind, zorg ervoor dat het kind onder handbereik is. Maak oogcontact en noem zijn naam
- Zorg voor een rustige omgeving
- Gebruik intonatie, gezichtsuitdrukking en lichaamshouding

Structuur bieden

- Structuur in ruimte; minder prikkels, prikkels meer ordenen en prikkels visueel maken
- Structuur in tijd; kleine overzichtelijke tijdseenheden, regelmaat, krachtige signalen
- Regels herhalen, navragen en ondersteunen. Regels consequent, selectief en consistent hanteren

Reageren op gedrag van kinderen met een PDD-NOS

- Wees voorspelbaar door consequent te reageren
- Wees voorspelbaar door consistent te reageren
- Wees voorspelbaar door reacties te bespreken
- Wees voorspelbaar door onmiddellijk te reageren
- Wees voorspelbaar door langdurig hetzelfde te reageren

Veen-Mulders, L. van der. 2007. *Sociaal onhandig de opvoeding van kinderen met PDDNOS en ADHD*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV

Conclusie

Tussen storend gedrag en PDDNOS kun je overeenkomsten lezen/zien. Toch is PDD-NOS een iets sterkere variant vergeleken met een leerling die alleen maar storend gedrag vertoont. Door de overeenkomsten zou je de techniek welke gehanteerd wordt bij het omgaan met PDD-NOS'ers kunnen gebruiken om het storende gedrag bij kleuters zonder PDD-NOS te verminderen. Een belangrijk verschil is dat een leerling met alleen storend gedrag wel graag in de sociale context wil verblijven, bij de groep wil horen en een leerling met PDD-NOS dit juist niet zo ervaart. Met het belonen of straffen kun je hier rekening mee houden.

3. Onderzoeksopzet en onderzoeksaanpak

3.1 Doel van het onderzoek

Ik wil onderzoeken hoe ik persoonlijk, maar ook andere leerkrachten die kleuters met een korte spanningsboog in de klas begeleiden, ervoor kan zorgen dat de kinderen zich beter kunnen concentreren zodat ze beter bij de les betrokken kunnen worden. Derhalve onderzoek ik hoe je de aandacht van deze leerlingen langer vast kunt houden. Dit onderzoek zal eindigen met een aanbeveling waarin bij verschillende vakgebieden, verschillende wijzen van aanpak zullen worden genoemd.

3.2 Onderzoeksvraag

Welke werkvormen zijn geschikt om de spanningsboog van kleuters met storend gedrag te vergroten tijdens kringactiviteiten in groep 1 en 2 om zodoende het storend gedrag te verminderen?

3.3 Deelvragen

1. Wat verstaan de leerkrachten op het OBS het De Basisschool onder storend gedrag bij kleuters.
2. Welke werkvormen zijn positief en welke negatief voor een leerling die dit storend gedrag vertoont?
3. Hoe kun je deze positieve werkvormen verwerken binnen een kringactiviteit zodat storend gedrag vermindert?
4. Hoe kun je de klassenorganisatie zo inrichten dat dit bijdraagt aan het creëren van een langere spanningsboog voor leerlingen met storend gedrag?

3.4 Hypothese

Door voortdurend duidelijk met de leerling de regels in de klas te herhalen op verschillende manieren (kijken, luisteren en doen) zal het storende gedrag positief ombuigen. Ook moet de leerkracht consequent met de leerling omgaan: de leerling moet weten wat de gevolgen zijn van zijn storende gedrag in de klas.

Op basis van mijn observaties, de gelezen literatuur en de afgenomen interviews, verwacht ik dat ik aan het einde van mijn onderzoek aanbevelingen kan doen over hoe je het beste de aandacht van kleuters kunt behouden tijdens een kringactiviteit.

3.5 Onderzoeksgroep

Het onderzoek is gericht op kinderen in het basisonderwijs. Mijn onderzoek wil ik daarbij specifiek richten op de onderbouw. Het onderzoek zal plaatsvinden in mijn stageschool OBS het De Basisschool te ?. Ik loop stage in een groep 1 en 2, de leerlingen zijn dus tussen de 4 en 6 jaar. Het zijn 27 leerlingen, 15 jongens en 12 meiden. Op de school zijn er in totaal vier kleuterklassen, deze klassen liggen dicht bij elkaar in het gebouw, de kleuters bezetten een vleugel van het gehele gebouw. Het is een nieuw gebouw in een nieuwbouwwijk. Het gebouw bestaat uit veel ramen en is ruim opgezet.

De school waar ik stage loop is een reguliere basisschool die werkt volgens de visie van het adaptieve onderwijs. Vanuit de visie van adaptief onderwijs zorgen wij als leerkrachten voor een fijn pedagogisch klimaat waarin wij alle leerlingen zien als een individu en iedereen de kans willen geven om zich op zijn eigen niveau te ontwikkelen.

3.6 Onderzoeksstrategie

De theoretische vragen heb ik beantwoord in hoofdstuk 2. Hiervoor heb ik literatuur gebruikt en het internet. Deze verschillende soorten achtergrondinformatie heb ik verwerkt in een bronnenlijst. Voor hoofdstuk 2.3 heb ik de literatuur met mijn eigen ervaring vergeleken.

De praktijkvragen heb ik beantwoord door het gebruik van onderstaande onderzoeksinstrumenten:

Observatieformulier gedrag turflijst bijlage 1

Ik heb gedurende een week elke dag de kringactiviteit na de lunch geobserveerd. Daarna een week de poster met daarop de regels over hoe je je moest gedragen tijdens een kringactiviteit besproken. Met deze poster hebben we een week geoefend. Wanneer een leerling zich niet aan de regels van de poster hielden, bespraken we de posterregels en gingen we er alleen naar wijzen. Na de oefenweek ging ik opnieuw observeren zodat ik het verschil kon observeren en er achter kon komen of een poster met pictogrammen werkt bij kleuters. Dit heb ik geobserveerd in mijn eigen stageklas.

Vijf W's en H

Om een duidelijk beeld van het praktijkprobleem te krijgen is het belangrijk om de vijf W's en H te beantwoorden. Door deze vragen te beantwoorden krijg je het complete verhaal over een onderwerp. Elke vraag dient met feiten te worden beantwoord. Deze feiten zijn nodig voor een verslag om als volledig te worden beschouwd. Geen van deze vragen kunnen worden beantwoord met een simpele "ja" of "nee".

- *Wie* is het?
- *Wat* is er gebeurd?
- *Waar* vindt het plaats?
- *Wanneer* vindt het plaats?
- *Waarom* is het gebeurd?
- *Hoe* is het gebeurd?

De Leuvense Betrokkenheidsschaal

Dit is een observatieformulier wat je kunt gebruiken om de betrokkenheid van leerlingen te beoordelen. Zelf heb ik de observatiepunten gekozen die ik graag wil observeren. De volgende observatiepunten heb ik geobserveerd: betrokkenheid leerling, aandacht leerling, spanningsboog, interactie tussen leerkracht en leerling, reacties van leerling, concentratie van leerling, reactietijd, houding van leerling. Deze punten dien je als observator te beoordelen met punten:

- 1 Geen activiteit
- 2 Onderbroken activiteit
- 3 Activiteit zonder intensiteit
- 4 Activiteit met intense momenten
- 5 Aangehouden intense activiteit

Interview/enquête

Ik heb leerkrachten verschillende vragen gesteld en deze verwerkt in een enquête zodat ik dit in verschillende grafieken kon weergeven. De volgende vragen heb ik de leerkrachten gesteld: Hoeveel leerlingen met storend gedrag heeft u in uw groep? Is er bij deze leerlingen al een stoornis geconstateerd? Wat is een goede aanpak om met leerlingen om te gaan die storend gedrag vertonen? Wat moet je juist niet doen om het storend gedrag te verminderen? Heeft de omgeving waar de leerling vandaan komt te maken met het gedrag dat hij/zij vertoont? De uitkomsten zijn verwerkt in de conclusie van dit onderzoek.

4. Resultaten

4.1 opbrengsten

Opbrengsten observatie

Belangrijkste punten die ik heb geobserveerd van storend gedrag tijdens de observatie met het 5 W en H formulier.

Beschrijvingen van observaties van de leerlingen met storend gedrag tijdens de kringactiviteiten:

- Aan andere leerlingen zitten. Ze willen niet expres iemand pijn doen maar denken er niet over na. Wat zijn bijvoorbeeld de gevolgen als je iemand een tik op zijn of haar hoofd geeft? In de kring aan andere leerlingen frummelen of een aai geven.
- Zomaar opstaan en een rondje door de kring lopen.
- Vreemde geluiden maken die je niet kunt koppelen aan de activiteit.
- De materialen die op de kringtafel liggen zomaar pakken en hiermee gaan gooien zonder dat ze hier een reden voor hebben.
- Kijkt veel om zich heen en reageert hierop door hierover te gaan praten.
- Praat met de buurman.
- Komt afspraken niet na.
- Is moeilijk corrigeerbaar. Alles wat jij als leerkracht zegt maakt de leerling niet heel veel uit.
- Speelt de "clown".
- De leerkracht uitdagen: Waar ligt de grens van de leerkracht wanneer zegt de leerkracht: "Nu is het klaar!"?

Hierboven zijn mijn eigen bevindingen over het storende gedrag beschreven. Elke leerkracht heeft een eigen grens van wat hij of zij storend vindt. Zelf ervaar ik het als storend wanneer een leerling door mijn les heen praat, vreemde geluiden maakt en/of rond gaat lopen in de kring. Dan stoort hij met zijn gedrag andere leerlingen. Dit vind ik zonde van de verstoorde ontwikkeling van de andere leerlingen. Negatief aandacht vragen aan de leerkracht hoort ook bij storend gedrag. De leerling gaat de grens is van de leerkracht opzoeken. Door deze grens op te zoeken moet de leerkracht de leerling wel aandacht geven. Mijn beeld van wat ik onder storend gedrag versta, heb ik met verschillende literatuur vergeleken. Dit is te lezen in het volgende hoofdstuk.

Opbrengsten interview

Ervaringen van verschillende groepsleerkrachten van de onderbouw op het OBS De Basisschool ?. Opmerkingen, die ik tijdens verschillende gesprekken met mijn collega's over kleuters met storend gedrag te horen kreeg, komen veelal uit op de volgende punten:

- ✓ Het kost veel energie om positieve feedback te geven. Op het laatst zie je nog maar weinig positieve punten bij de leerling die je telkens maar moet corrigeren.
- ✓ Je begint aan jezelf te twijfelen: Wat doe ik als leerkracht fout waardoor deze leerling nog steeds niet naar mij wil luisteren?
- ✓ Je krijgt een negatief gevoel tijdens de les en het is moeilijk om dit gevoel de hele dag weg te moeten stoppen.
- ✓ Andere leerlingen, die wel willen leren, worden gestoord door de leerling met het storende gedrag.
- ✓ Andere leerlingen nemen het gedrag over.
- ✓ Leerlingen die voor het eerst meedraaien in groep 0, zijn "bang" voor de leerling. Dit komt doordat de leerling heel uitbundig is en aan leerlingen zit.
- ✓ De klas wordt drukker: er is geen leuke sfeer in de groep.
- ✓ **Wanneer je een les bedenkt voor de klas, heb je in je achterhoofd hoe de storende leerling zich gaat gedragen tijdens die les.**

Eén van de leerkrachten was niet eens met dikgedrukte zin hierboven. Zij zei dat het haar scherp hield om telkens iets nieuws voor deze leerlingen te bedenken. Zij zag het als een uitdaging om met deze leerlingen aan de slag te gaan en samen met de leerling uit te zoeken hoe ze het beste naar elkaar konden luisteren.

Ik kan mij wel in het bovengeplaatste stukje vinden. Het geeft mij vaak een kick wanneer een kind met storend gedrag zich gedraagt tijdens mijn kringactiviteit. Niet alleen ik, maar ook hij, kan er dan trots op zijn dat de les goed is gegaan. Als het goed gaat tijdens een kringgesprek, ben ik altijd snel in het belonen en complimenten geven. Ik moet er dan goed aandacht aan besteden dat ik de rest van de klas, die het altijd goed doet, niet vergeet.

Ik moet er ook alert op zijn dat ik niet negativiteit ga uitstralen. Als ik in een negatieve flow zit, veroorzaakt door een leerling met storend gedrag, merk je dit aan mijn houding. Mijn gezicht straalt dan iets uit dat vaak wordt opgemerkt door de leerlingen. Ze denken dan dat ik ook boos op hen ben. Dit is niet mijn bedoeling.

Bijlage 4

Opbrengst observatie de Leuvense betrokkenheid

Door deze observatie op verschillende momenten uit te voeren en verschillende werkvormen toe te passen heb ik een schema kunnen maken wat een positief en wat negatief werkt op storend gedrag. Zie hieronder.

Positieve werking op storend gedrag

Negatieve werking op storend gedrag

Op kindniveau praten	Veel moeilijke woorden gebruiken in de instructie
Structuur bieden tijdens kringactiviteit. Gebruik in de kring steeds dezelfde regels. Herhaal deze voordat je begint met de kringactiviteit. Hang deze regels met symbolen ergens in de kring. Wanneer de leerling afwijkt van een regel, noem je de naam en wijs je naar de regels.	Niet consequent zijn met regels. Regels zijn er om gevolgd te worden. Wanneer jij als leerkracht hier niet consequent mee omgaat, weet de leerling niet hoe hij/zij zich moet gedragen.
Variatie in de les is belangrijk. Denk hierbij aan kijken, voelen, ruiken en luisteren, maar ook leerlingen zelf dingen te laten doen is belangrijk in de les. Zo kunnen ze zich langer focussen op de activiteit.	Bij eentonige kringactiviteiten dwalen deze leerlingen snel af. De spanningsboog is minder kort en de kinderen gaan zich sneller vervelen.
Een opdracht moet stap voor stap worden uitgelegd. Het beste is om stap 1 uit te leggen, dit de leerling uit te laten voeren en daarna stap 2 uit te leggen, etc.	Zelfstandig werken met een opdracht die verschillende stappen bevat.
Duidelijk je grenzen aangeven als leerkracht.	In discussie gaan met de leerling.
De leerling een kussen geven. Dan gaat de leerling niet bewegen met de stoel maar op het kussen. Dit maakt minder lawaai en stoort minder.	
Een pittenzakje of een knijpbal geven. Deze leerlingen hebben de drang om te bewegen. Nu bewegen ze iets in hun handen wat bijna niet opvalt. Ze bewegen wel maar storen de rest van de medeleerlingen niet.	
Vaste plek geven in de kring. Zo hoeft de leerling zich niet druk te maken waar hij/zij zit.	
Beloningskaart: dag verdelen in drie delen; voor het fruit eten, tot de lunch en tot de school uit is. Twee delen gehaald is een sticker of iets anders. Wat de leerling aanspoort om zich te gedragen. Je behaalt een deel van de dag wanneer de leerkracht geen last van de leerling heeft gehad. Bespreek goed hoe de leerling zich dan moet gedragen om een dagdeel te halen.	

Bijlage 2

4.2 Analyse

4.2.1 Wat verstaan de leerkrachten op het OBS het De Basisschool onder storend gedrag bij kleuters?

Tijdens het observeren in mijn klas en het geven van de lesdagen, zijn vier leerlingen mij opgevallen. De leerlingen vertoonden storend gedrag maar zijn nog te jong om een stempel van een stoornis te krijgen. Wanneer je aan een stoornis denkt betekent dat dat de hersenen het proces niet kunnen veranderen of oplossen. Het is aangeboren en er moet mee worden geleefd. Deze leerlingen kunnen niet verantwoordelijk worden gehouden voor hun beperkte aandacht. Leerkrachten moeten hier echter op een juiste manier mee omgaan. Leerlingen die storend gedrag vertonen hoeven dit niet het gehele schooljaar te laten zien. Denk bijvoorbeeld aan situaties waarin een leerling een (vervelende) gebeurtenis, zoals de scheiding van zijn ouders, meemaakt. Zijn gedachten kunnen hier naartoe afdwalen of hij gedraagt zich drukker dan normaal. Hij denkt dan wel even aan iets anders dan schoolwerk. Het kan echter ook gewoon zijn dat het kind de voorgeschreven lesstof te eenvoudig vindt.

Er kunnen dus veel verschillende oorzaken zijn. Het boek *omgaan met verstorend gedrag in de klas* gaat ook over storend gedrag bij oudere leerlingen. Hieronder staat een opsomming van wat dit boek onder storend gedrag verstaat. De dikgedrukte zinnen zijn naar mijn mening het meest passend bij kleuters.

Wat bedoelen we met storend gedrag (25 voorbeelden – kleuters)

1. eten tijdens de les
2. kauwgum kauwen
- 3. door de leerkracht heen praten**
4. schelden
- 5. niet doen wat er gevraagd wordt**
- 6. niet opletten tijdens de uitleg**
7. te laat komen
- 8. niet willen samenwerken**
- 9. plagen**
10. smoesjes verzinnen
11. tekenen in je agenda
- 12. je buurman lastigvallen**
13. andermans spullen ongevraagd gebruiken
14. een ander belachelijk maken
- 15. op de tafel staan**
16. briefjes doorgeven
17. tekenen op je bank
- 18. rennen door de klas**
19. huiswerk niet maken
- 20. stoeien in de klas**
21. anderen de schuld geven
22. spullen van een ander verstoppen

23. vaak naar de w.c. lopen

24. voeten uitsteken

25. vliegtuigjes gooien

Hoe kun je als leerkracht reageren op dit storend gedrag? Voor elke leerkracht is dit weer anders. Het is vooral heel belangrijk dat je een juiste manier vindt in hoe je het storend gedrag positief kunt ombuigen. Elke leerling heeft hier weer een andere aanpak voor nodig. Hieronder staan verschillende wijzen van aanpak, zoals beschreven in het boek, opgenoemd:

Zeventien mogelijke reacties van de leerkracht op storend gedrag.

1. Benoem neutraal het gewenste gedrag
2. Straffen
3. Humor
4. Vragen stellen
5. Negeren
6. De macht van de leerling erkennen
7. Naar een rustplek sturen
8. Herhalen van de regels
9. De klas uit
10. Dreigen
11. Woordloos reageren
12. Werken met beloning om bepaald gedrag af te leren
13. Positieve feedback bij gewenst gedrag
14. Boos worden
15. Afleiden
16. Acceptatie
17. Met de stroom meegaan

Lubberdink, G. *rode rozen en de stinkbom omgaan met storend gedrag in de klas*. begeleidingsdienst voor vrijescholen

Conclusie

Het storende gedrag dat leerlingen vertonen wordt vaak veroorzaakt door het feit dat leerlingen zich niet zolang kunnen concentreren op de kringactiviteit. De gedachte dwaalt af van de kringactiviteit en uit zich als storend gedrag. In de kring wil je dat leerlingen zolang mogelijk de spanningsboog kunnen vasthouden. Hoe langer de spanningsboog, hoe langer de efficiënte leertijd is. De leerlingen nemen veel meer leerstof op, wat weer beter is voor de ontwikkeling. In het volgende hoofdstuk gaan we hier verder mee werken.

4.2.2 Welke werkvormen zijn positief en welke negatief voor een leerling die dit storend gedrag vertoont?

Tijdens het observeren en het contact met leerlingen die storend gedrag vertonen werd duidelijk dat deze leerlingen het zelf ook erg moeilijk vonden om in te zien dat hun gedrag niet de juiste was. Zo zagen ze niet in dat ze door hun gedrag andere leerlingen pijn doen of lastig vallen. Ze zien niet in wat de gevolgen zijn van het gedrag dat zij vertonen. Als je een probleem wilt oplossen, moet je zelf eerst inzien dat het een probleem *is*. Als jij het geen probleem vindt, dan steek je er ook geen energie in om het op te lossen. Dit is net zo bij kleuters. Als ze het probleem niet inzien, willen ze ermee doorgaan. Het probleem moet dus bespreekbaar zijn, op kindniveau.

Hoe kun je nu op een prettige manier, met jonge leerlingen, ongewenst gedrag bespreekbaar maken, zonder dat de leerling zich aangevallen voelt?

Oplossingsgericht werken heeft veel met het hierboven geschreven stuk tekst te maken. Een korte omschrijving van oplossingsgericht werken is als volgt:

Oplossingsgericht werken is een manier van praten met kinderen die je helpt om een goede relatie met de kinderen tot stand te brengen. Het vergt een andere houding. Gewoonlijk zijn wij als leerkrachten immers geneigd om het kind te vertellen of uit te leggen wat hij moet doen en hoe hij zich moet gedragen. Oplossingsgerichte taal gaat uit van het kind als (gespreks)partner. Deze oplossingsgerichte gesprekken zijn gericht op de samenwerking met het kind en het vergroten van zijn motivatie.

Wat werkt tijdens een oplossingsgericht gesprek:

- Aansluiten bij de behoefte van het kind.
- Complimenten geven. Maak het kind bewust van dat hij op de goede weg is.
- Het verhaal van het kind concreet maken. Wanneer de informatie van het kind vaag is gericht, open of gesloten vragen stellen tot de informatie voor jou als leerkracht ook duidelijk is.
- Opdracht geven aan het kind, zodat je bij het volgende gesprek er op kunt reflecteren.
- Herkaderen: probleemgedrag heeft vaak ook een positieve kant, benoem deze bij het kind. Bijvoorbeeld: Een kind dat steeds een weerwoord heeft, geeft graag zijn mening.
- Reflecteren
- Succes vieren

Advies m.b.t. Oplossingsgericht praten

Concreet doen: iets doen. Een activiteit ondernemen tijdens het gesprek haalt de mogelijke lading weg en maakt dat het gesprek soepeler verloopt. Tijdens een activiteit zal oogcontact minder mogelijk zijn dan bij een gesprek aan tafel. Maar blijf het kind aankijken. Verlies je niet in de activiteit: blijf letten op het kind en op de non-verbale signalen. Hier kun je veel uithalen. Denk hierbij: heeft het kind een afwachtende houding, is hij veel aan het nadenken, is het kind rusteloos of zegt het kind ja op een vraag terwijl het lichaam iets anders zegt, dan weet je dat het antwoord eigenlijk nee is.

Visuele beelden: Werk met gezichtjes (plaatjes/pictogrammen) die verschillende emoties tonen. Laat de leerling inkleuren hoe hij zich voelt en hoe hij zich voelde toen hij het ongewenste gedrag vertoonde. Laat het kind tekenen. Welke kleuren gebruikt het kind? Wat tekent het kind precies? Kan het kind vertellen wat hij heeft getekend?

Spelen/fantaseren: Gebruik materialen zoals poppetjes, dieren, blokken, speelgoedtelefoon, enzovoort om situaties na te bootsen. Zo laat je het gewenste gedrag zien en kan het kind het direct imiteren.

Korte samenvatting

Voor leerlingen met storend gedrag is het belangrijk dat je als leerkracht duidelijk bent over wat je van de leerling verwacht. De uitleg moet duidelijk zijn. De uitleg moet op het niveau van het kind worden uitgelegd. Tijdens de uitleg moeten er complimenten worden gegeven waardoor de leerling er vertrouwen in krijgt dat hij/zij het kan. Succeservaring is belangrijk voor deze leerlingen. De werkvorm moet bestaan uit verschillende onderdelen, zodat de spanningsboog blijft bestaan. Dit kan door middel van verschillende voorwerpen, plaatjes, filmpjes of eigen initiatief van de leerling. Als leerkracht moet je er wel rekening mee houden dat de werkvorm niet te druk wordt voor de leerling. Als het druk in de kring wordt, dan wordt de leerling zelf ook druk. Dit kan het storend gedrag weer versterken.

Je hoort een leerling met storend gedrag eerst strak te houden. Dus wees consequent en speel eerst de “strenge” juf. Als alles onder controle is, dan mag je de leerling steeds meer los laten. Zo weet de leerling hoe jij als leerkracht bent. Hij/zij weet dan wat hij aan jou heeft.

4.2.3 Hoe kun je deze positieve werkvormen verwerken binnen een kringactiviteit zodat storend gedrag vermindert?

Leerlingen met storend gedrag kun je op twee verschillende manier extra betrekken bij de kringactiviteit. Het gaat hierbij om hoe je een les geeft, hoe je extra aandacht besteedt aan het probleem gedrag, hoe open je met de leerling hier aan werkt en hoe je hier samen aan probeert te werken.

Binnen de kringactiviteit

Wacht op stilte:	Wees hier consequent in, zodat de leerling het door krijgt dat wanneer hij niet stil is, jij niet zal beginnen met de les. Benoem dit en spreek ook uit dat andere leerlingen nu op hem/haar moeten wachten.
Markeer het begin van de les	Heb een standaard geluidje of liedje waarmee je aangeeft dat je de les graag wilt beginnen. De leerling weet dan wat je op dat moment van hem/haar verwacht.
Praat zachter bij onrust in de klas	Leerlingen nemen het zachter praten van je over. Wanneer jij rustig voor de klas staat, merken de leerlingen dit en nemen dit over.
Wees duidelijk	Leerlingen moeten weten waar de grens ligt en weten wat er gebeurt wanneer je consequent deze grens over gaat.
Gun de klas ontspanning Beloon de klas met een leuke les	Wissel de lessen waar leerlingen goed bij moeten concentreren en lessen waarbij ze mogen ontspannen met elkaar af. Je lesindeling en tijd zijn heel belangrijk. Zorg dat hier variatie in zit.
Hou iets achter de hand	Wanneer een les niet loopt, ga dan niet stug door. Bespreek echter met de klas waarom je nu stopt. Laat weten dat we het de volgende keer weer proberen en nu even iets anders gaan doen.
Beweeg je door de klas	Ga soms ergens anders zitten dan alleen de juffenstoel. Laat de leerlingen voelen dat je dicht bij ze staat. Je moet toegankelijk zijn voor leerlingen.
Wen je klas vaste rituelen aan	Hierdoor weten de leerlingen wat er komt, wanneer je dat liedje zingt. Of ze weten wat je na die beweging van ze wilt. Doordat leerlingen telkens herhaling zien in jouw dagindeling raken ze hier vertrouwd mee. Dit is positief.
Loop in een vaste route door de klas	Tijdens de werkles van kleuters loop je een vaste looproute. Dit is een duidelijk signaal dat leerlingen aan de slag moeten en pas iets kunnen vragen wanneer jij bij hen bent. Voor die tijd kunnen ze bezig met een andere opdracht.
In groepjes werken	Leerlingen leren van elkaar en nemen elkaar gedrag over. Denk goed na wie je bij wie zet. Laat de leerlingen zelf ook eens kiezen bij wie ze in het groepje willen. Vaak denken leerlingen hier zelf ook heel goed over na.

Korte samenvatting

Als leerkracht kun je er dus veel aan doen om het storende gedrag te verminderen. Werk samen met de leerling zodat hij/zij ook zelf een eigen verantwoording krijgt over het gedrag wat hij/zij vertoont. Maak het bespreekbaar in de klas. Hoe kunnen andere leerlingen de leerling helpen. Werken met maatjes is een mooie methode om de gehele klas erbij te betrekken.

4.2.4 Hoe kun je de klassenorganisatie zo inrichten dat dit meehelpt om een langere spanningsboog te creëren voor leerlingen met storend gedrag?

De inrichting van je lokaal heeft een belangrijke bijdrage aan de werksfeer in je klas. Jij bent hier dan ook samen met je leerlingen zes uur per dag. Hier moet je alles met elkaar moet delen. Als hier dus geen rust te vinden is, wordt het voor leerlingen met storend gedrag moeilijk om zichzelf rustig te krijgen. Er gebeurt dan zoveel om hem/haar heen. Hij wil overal op inspringen en krijgt alle impulsen binnen. Als een spons wordt het opgezogen en het kan niet direct verwerkt worden. Hierdoor wordt het binnen in het hoofd van de leerling druk. Dit merk jij als leerkracht op als storend gedrag.

Wanneer je kijkt naar het lokaal, moet je verschillende vragen aan jezelf stellen:

Waar wordt meestal de instructie gegeven?

Het is belangrijk dat alle leerlingen tijdens de instructie de leerkracht en het bord, als dat aanwezig is, goed kunnen zien. Dit is voor de leerkracht natuurlijk ook belangrijk. Zo kun je elk moment een leerling non-verbaal en verbaal aanspreken.

Muren en plafonds dienen ervoor om de klas te versieren. Hier kun je gemaakte werkjes aan ophangen. Wel moet je eraan denken dat dit ook weer drukte met zich meebrengt. Kies daarom één muur waar je werkjes tegen aanhangt, zodat niet overal iets hangt. Er moet structuur in zitten.

Waar lopen de leerlingen veel langs?

Vloerruimte kun je gebruiken tijdens de werkles. Hier kunnen de leerlingen op bouwen of een leuk spelletje doen. Het is wel handig dat je bij elke doos met bouw materiaal een kleed gebruikt. Dit kleed kunnen de leerlingen op de vloer leggen en dan weten ze precies wat de ruimte is waar ze mogen gaan bouwen. Zo liggen ook niet overal in de klas blokken etc. Zo weet de rest van de leerlingen ook dat ze hier niet op mogen komen. Zo kan er ook niets omgestoten worden.

Wees consequent wanneer de leerlingen gekozen hebben voor een werkhoeke, zodat ze hier ook in blijven. Een werkhoeke kun je altijd leuk aan het thema koppelen waar je op dat moment mee bezig bent. Voor de leerlingen is het dan duidelijk wat ze hier kunnen spelen. Doe soms ook mee in het spel, zo krijgen de leerlingen een idee wat ze hier kunnen spelen.

Waar bevinden zich de materialen?

De kasten met de materialen moet gemakkelijk voor iedereen te bereiken zijn. Wanneer leerlingen iets uit deze kast halen, moeten ze de rest van de leerlingen zo weinig mogelijk storen.

Het is overzichtelijk voor de leerlingen wanneer de leermaterialen en speelmaterialen beide in aparte kasten staan. De leerlingen zien zo het verschil en weten precies waar ze moeten zijn wanneer ze of leer- of speel materiaal moeten pakken van de leerkracht.

De speel- en leermaterialen horen ook gescheiden te zijn van de knutselkast. Wanneer dit allemaal door elkaar staat, zal het moeilijk worden om het netjes te houden.

Zijn de materialen gemakkelijk bereikbaar voor alle leerlingen?

Alle materialen moeten gemakkelijk te pakken zijn. Zowel voor de leerlingen die al twee jaar op school zitten, als voor de leerlingen die net meedraaien. Benoem ook in de klas dat we hier zijn om elkaar te helpen. Groep 2 vindt het altijd erg leuk om de nieuwelingen te begeleiden. Als je de leerlingen gaat koppelen als maatjes gaat het helpen vanzelf.

Is het duidelijk waar de bezittingen van de leerlingen mogen worden neergelegd?

Dit behoort niet bij de inventaris van de klas maar kom je wel dagelijks tegen. Denk bijvoorbeeld aan het speelgoed dat leerlingen meenemen. Het is handig dat je een dag kiest voor een speelgoedmiddag. Zo weten de leerlingen wanneer ze iets mogen meenemen. Als je elke dag de leerlingen iets laat meenemen dan zorgt dit voor veel te veel prikkels voor het kind met storend gedrag. Wanneer er wel speelgoed mee wordt genomen, wees dan duidelijk dat het direct in de mand gaat en daar in blijft.

De fruit- en boterhamtrommeltjesmanden horen te staan bij de loop route wanneer de leerlingen de school in komen. Wanneer ze binnen komen, kunnen ze hier direct de tas in doen. Ook weten de hulpjes dan precies waar ze de tassen kunnen ophalen.

Fietssleutels en speelgoed voor buiten moeten ook een vaste plek hebben, zodat het voor de leerlingen duidelijk is waar ze deze kunnen halen zonder de leerkracht te hoeven vragen.

Korte samenvatting

Voor een leerling met storend gedrag is het belangrijk dat de werksfeer in de klas goed is. De leerling moet zich veilig voelen in het lokaal. Dit geeft de leerling rust in zijn hoofd en dit zal hij/zij dan ook uiten. In de klas moet goed worden aangegeven waar alles te vinden is. Dit moet voor de leerling duidelijk zijn. Als dit niet zo is, krijgt de leerling het gevoel dat hij/zij het niet kan of weet. Hij of zij zal zich daar geen houding aan weten nemen. Het wordt dan veel te druk in het hoofd en dit wordt dan geuit als storend gedrag.

4.3 Conclusies

Tijdens een kringactiviteit moet één ding duidelijk zijn: de regels. Het gaat hier niet om wat de leerlingen allemaal niet mogen in de kring, maar ook om hoe de leerlingen zich “moeten”gedragen in de kring. Denk hierbij aan gedrag dat passend is voor een kringactiviteit. Leerlingen zitten op hun stoeltje, houden de handen bij zich zelf. Ook fluisteren ze in de kring, steken ze hun vinger op als ze iets willen vragen, mogen pas naar de w.c. als de kringactiviteit afgelopen is en helpen elkaar. Om deze regels aan te leren en te onthouden, is het belangrijk dat je dit visueel maakt. Je kunt een grote poster maken met verschillende plaatjes. Deze poster moet dan binnen het blikveld van de leerlingen hangen en bevordert zo het herinneren van de regel. Wanneer je ziet dat de leerling een regel even vergeet hoeft je alleen naar de poster te wijzen i.p.v. een waarschuwing te geven.

Een belangrijk stukje is de relatie tussen de leerkracht en de leerling met storend gedrag. Kinderen met storend gedrag roepen nogal wat irritatie en frustratie op bij hun leerkrachten. De kans is dus groot dat de leerkracht en leerling in een negatieve cirkel terecht komen. Dit komt door het vele straffen en mopperen. Het kan dus geen kwaad dat de leerkracht tussen de lessen of pauzes of voor of na schooltijd contact zoekt met de leerling om ook andere kanten van hem te ontdekken en interesse te tonen. De leerling zal deze aandacht als prettig ervaren en ontdekken dat de leerkracht niet alleen een bron van frustratie is. Let dus ook goed op gewenst gedrag van deze leerlingen. Van complimenten groeien ook deze leerlingen. Door de complimenten krijgen ze meer vertrouwen in zichzelf en hierdoor ook meer succeservaring. Leerlingen met storend gedrag leveren vaak zwakke prestaties. Dit komt door hun impulsiviteit en concentratieproblemen. Ook in het sociale gebied doen ze weinig succeservaringen op. Door hun impulsiviteit en beweeglijkheid verknoeien ze vaak het spel of de les. Daarom moeten wij als leerkracht ervoor zorgen dat wij situaties creëren waarin deze leerlingen succeservaringen opdoen.

Tijdens de kringactiviteit is het belangrijk dat de instructie duidelijk gegeven wordt: wat wordt er wanneer verwacht? Tijdens de instructie is het van belang dat de leerlingen er steeds even bij worden gehaald door een korte vraag te stellen of even de aandacht te vragen door oogcontact. Deze leerlingen zijn ook erg gevoelig voor spannende prikkels en voor iets nieuws. Je kunt dus bijvoorbeeld boeiend gaan vertellen tijdens de uitleg of een spelletje in de les toevoegen. Je kunt dan een spelletje kiezen waar leerlingen even in kunnen bewegen, zodat ze even hun energie kwijt kunnen. Hierbij moet je dan wel duidelijk van te voren vertellen dat we daarna weer op onze plekken gaan zitten.

5. Aanbevelingen

Om een leerling met storend gedrag positief te beïnvloeden tijdens een kringactiviteit, is het aan te bevelen dat de leerkracht:

- Korte opdrachten geeft en langere activiteiten opsplitsen in subtaken. Dit bevordert de overzichtelijkheid en biedt de mogelijkheid om snel feedback te geven. Zo kan de leerling meer succeservaring opdoen.
- De taken en vragen laten aansluiten op het cognitieve niveau van de leerling. Hierdoor zal de leerling zich niet gaan vervelen, doordat het te eenvoudig wordt. En wanneer het te moeilijk is, zal de leerling niet blijven steken in het negatieve idee dat hij/zij niets kan. Dit vergroot anders de kans op motivatieproblemen en faalangst op latere leeftijd.
- De aantrekkelijkheid van de activiteiten verhogen door te werken met een pakkend thema, kleuren, tekenvormen, etc. Deze leerlingen zoeken naar iets interessants en iets dat hun aandacht trekt. Saaie dingen leiden af.
- Werk met materialen: visueel en auditief.
- Moeilijke en "saaie" lessen in de ochtend aanbieden.
- De leerlingen 10 minuten laten luisteren en dan afspreken om 5 minuten iets anders te laten doen.

Oplossing praktijkprobleem

Voor leerlingen met storend gedrag is het belangrijk dat er variatie binnen de les is, waardoor ze weer aandacht bij de les hebben. Ook zorgt die variatie ervoor dat ze hun energie even kwijt kunnen. Het is der halve nuttig dat je verschillende korte leerspelletjes hebt, waarmee je de aandacht van de leerlingen weer kunt krijgen. Wanneer je zo'n spelletje kiest, moet je op bepaalde dingen letten:

- Zorg voor een bewegingselement. Geef de leerlingen de kans om even van hun plek af te komen.
- Zorg ervoor dat alle leerlingen tegelijk over de vraag/opdracht kunnen nadenken. Zo is iedereen even bezig. Zorg ervoor dat je dit ook kunt controleren. Dus laat de leerlingen het antwoord met de vingers/handen duidelijk maken.
- Zorg ervoor dat het even iets anders is dan de kringactiviteit, die je voor en na de tijd gaat geven. Doordat het nieuw is heb je eerder de interesse van de leerlingen.
- Het spel moet niet een lange uitleg hebben. Zorg dat je het door een voorbeeld direct kunt spelen. Zo gaat er geen tijd verloren en hebben de leerlingen langer de tijd om hun energie kwijt te raken.
- Het spel hoeft niet te lang te duren. Het kan gewoon een spel van 5 minuten zijn. De leerlingen moeten even afwisselen, zodat ze hun concentratie weer kunnen pakken.

Per vak heb ik nu verschillende 5-minuten-leerspelletjes in mijn eigen stageklas uitgeprobeerd. Deze spelletjes zijn kort maar krachtig en de twee leerlingen met storend gedrag vonden ze geweldig. Ze hadden er succeservaring mee en je zag dat ze plezier hadden. Wanneer ze daarna druk waren in de les, kon je er hun eerdere "positieve" gedrag aan terugkoppelen: "Net met het spel in de kring ging het heel goed. Toen deed je super goed mee". Hier reageerden deze leerlingen goed op. Bijlage 5

6. Reflectie

Ik vond het erg lastig om met dit onderzoek te beginnen. Het kiezen van een onderwerp en het bedenken van de vragen heeft mij veel tijd gekost. Wanneer je dan uiteindelijk bezig bent en weet waar je je op gaat richten, gaat alles veel sneller. Wanneer je de juiste informatie hebt gevonden, valt alles op zijn plaats. Eerst had ik veel verschillende stukjes tekst. Deze heb ik later allemaal bij elkaar gevat zodat het een geheel is geworden.

De leerkracht van mijn stageschool had ik gevraagd hoe zij met deze leerlingen omgaat. Haar antwoord gaf mij het gevoel dat dit altijd een lastig onderwerp blijft. Leerkrachten doen altijd hun best om deze leerlingen zo goed mogelijk te laten meedraaien in de klas. Elke leerling heeft hier een andere aanpak voor nodig. Daarom moet je verschillende dingen eerst uitproberen en kijken wat werkt. Je moet niet bang zijn om hulp te vragen. De Intern Begeleider is altijd bereid om te observeren en om uit te zoeken welke manieren er zijn om het storend gedrag positief om te buigen.

Het is ook erg belangrijk om de ouders er vanaf het begin bij te betrekken. Ze moeten niet achteraf gewaarschuwd worden. Ouders willen weten wat er op school gebeurt. Dit willen ze horen van de leerkracht, niet tijdens een gesprek met hun kind. Ouders stellen het op prijs wanneer ze kunnen helpen.

Tijdens dit onderzoek is mij ook duidelijk geworden, dat de inbreng van de leerling zelf heel erg belangrijk is. Het doorvragen bij kleuters doe je vaak niet, omdat het kleuters zijn. Kleuters kunnen misschien heel goed vertellen waarom ze zich zo gedragen. Sommige kleuters zijn zo pienter, dat ze zelfs een oplossing hebben om het gedrag te verminderen. Met de informatie van de kleuter kun je als leerkracht verder werken.

Verloop onderzoek heb ik verder gereflecteerd in bijlage 6.

7. Bronnen

Boeken

Bal, I. 2008. *didactiek voor de onderwijsassistent*. Angerenstein

Beets-kessens, A. 2009. *Begeleiden van jonge risicokinderen*. Baarn: HB uitgevers

Donk, C. van der. 2013. *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: uitgeverij coutinho

Elzinga, A. 2010 *Welk type is uw kind in de klas?* tijdschrift: jmouders

Jeninga, J. 2006. *Professioneel omgaan met gedragsproblemen. Praktijkboek voor het primair onderwijs*, Baarn: HB uitgevers

Schrijver onbekend. 2014. *Concentratiegebrek*. Tijdschrift J/M voor ouders

Veen-Mulders, L. van der. 2007. *Sociaal onhandig de opvoeding van kinderen met PDDNOS en ADHD*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV

Internet site

file:///C:/Users/Lisa.Lisa-PC/Downloads/Rode%20rozen%20en%20de%20stinkbom%20(1).pdf

<http://www.uitgeverijpica.nl/index.php/downloads>

http://taalunieversum.org/onderwijs/conferentie_het_schoolvak_nederlands/bundels/17/3/

<http://www.trimbos.nl/onderwerpen/psychische-gezondheid/autismespectrum-stoornissen>

8. Bijlage

Bijlage 1

Deze bijlage komen van de internet site: <http://www.uitgeverijpica.nl/index.php/downloads>

Werkwijze:

Zet voor elke keer dat de gekozen gedraging wordt gesignaleerd een streepje. Probeer de gedraging zo concreet mogelijk te houden. "Storend gedrag" als onderwerp kan wel, maar zou je beter kunnen specificeren. Bijvoorbeeld "Staat op en loopt rond" of "Praat met klasgenoot."

Na het turven: Hoe kun je nu verder?

Als je hebt gekeken hoe vaak een gedraging voorkomt, kun je via een ABC-analyse kijken

Observatieformulier gedrag (turflijst)

Naam leerkracht:.....

Naam kind:

Groep:

Probleemgedrag:.....

Datum:

Bepaal welke periode je wilt observeren.

1. Een week lang op hetzelfde tijdstip.
2. Een week lang vóór, tijdens of na dezelfde activiteit.
3. Op wisselende (willekeurige) tijdstippen.

Gekozen tijdstip:.....

Gekozen gedrag:.....

DAG	TIJDSTIP	AANTAL
Maandag		
Dinsdag		
Woensdag		
Donderdag		
Vrijdag		
Opmerking		

Bijlage 2

De Leuvense Betrokkenheidsschaal

5 niveaus

- 1 Geen activiteit
- 2 Onderbroken activiteit
- 3 Activiteit zonder intensiteit
- 4 Activiteit met intense momenten
- 5 Aangehouden intense activiteit

Observatie

Leerling S.

Leuvense Betrokkenheidschaal tijdens een 'gewone' rekenen kringactiviteit

Schaalwaarde →	1	2	3	4	5	Opmerkingen
Betrokkenheidssignaal ↓						
Betrokkenheid leerling		X				Leerling was snel afgeleid door wat er buiten gebeurde, de les was gezien de houding niet interessant genoeg om te volgen.
Aandacht leerling (kijken en luisteren)			X			
Spanningsboog		X				De leerling was na de instructie niet meer gericht op wat de leerkracht zei. Hij ging kletsen met de
Interactie tussen leerkracht en leerling				X		
Reacties van leerling				X		
Concentratie van leerling		X				Was van korte duur
Reactietijd			X			
Houding van leerling			X			
Totaal	0	3	3	2	0	

Leerling S.

Leuvense Betrokkenheidschaal tijdens een 'aangepaste' rekenen kringactiviteit

Schaalwaarde →	1	2	3	4	5	Opmerkingen
Betrokkenheidssignaal ↓						
Betrokkenheid leerling				X		
Aandacht leerling (kijken en luisteren)				X		
Spanningsboog			X			De leerling heeft zich de hele les gefocust op leerkracht, soms wilde hij nog op het oude gedrag vallen maar dan hoefde je hem maar aan te tikken en hij was er weer.
Interactie tussen leerkracht en leerling				X		
Reacties van leerling					X	
Concentratie van leerling			X			
Reactietijd				X		Hij was enthousiast om een antwoord te geven.
Houding van leerling					X	Hij was heel gevoelig voor positieve feedback.
Totaal	0	0	2	4	2	

Leerling Y.

Leuvense Betrokkenheidschaal tijdens een 'gewone' spel kringactiviteit

Schaalwaarde →	1	2	3	4	5	Opmerkingen
Betrokkenheidssignaal ↓						
Betrokkenheid leerling		X				
Aandacht leerling (kijken en luisteren)		X				
Spanningsboog		X				Praat veel met andere leerlingen.
Interactie tussen leerkracht en leerling			X			
Reacties van leerling		X				Deze leerling is heel snel met zijn reactie, denkt niet na over wat hij zegt. Praat voor zijn beurt en steekt geen vinger op. Hierdoor kunnen andere leerlingen zelf niet nadenken over de vraag.
Concentratie van leerling		X				Is veel aan het bewegen op de stoel, kijkt alle kanten uit.
Reactietijd		X				Deze leerling reageert veel te snel
Houding van leerling			X			
Totaal	0	6	2	0	0	

Leerling Y.

Leuvense Betrokkenheidschaal tijdens een 'aangepaste' spel kringactiviteit

Schaalwaarde →	1	2	3	4	5	Opmerkingen
Betrokkenheidssignaal ↓						
Betrokkenheid leerling			X			
Aandacht leerling (kijken en luisteren)			X			De hele les goed volgen is lastig voor de leerling maar aan de houding te zien is hij het wel aan het proberen.
Spanningsboog				X		
Interactie tussen leerkracht en leerling				X		
Reacties van leerling			X			Door te benoemen hoe andere leerlingen het doen, probeert hij dit ook.
Concentratie van leerling			X			
Reactietijd			X			Je ziet de leerling nu echt tijd nemen om op het goede antwoord te komen. Hij is trots als hij het goede antwoord geeft.
Houding van leerling				X		
Totaal	0	0	5	3	0	

Bijlage 3

Vijf Ws en H

Observatie van mijn begeleider

Wie....?	Leerling S.
Wat?	Juf W. gaf een rekenactiviteit aan de gehele klas. Deze les ging over vormen. Er lagen verschillende voorwerpen op de instructietafel. Leerling S. was al sinds het begin van de dag druk. Hij kon moeilijk stil zitten en maakte vreemde geluiden. Ook tijdens de rekenles liep S. bij zijn stoel weg en maakte hij vreemde geluiden.
Waar....?	In het klaslokaal; in de kring. We zitten in een U- vorm. De juf zit in de opening van de U. Leerling S. zit in het begin van de U.
Wanneer.....?	Na de lunchpauze om half 1 (Continu rooster: 12 uur beginnen we met zijn allen met brood eten).
Waarom?	Moeder van S. werkt in de kraamzorg. Zij was de avond ervoor plotseling opgepiept om te helpen bij een bevalling. S. is die nacht daardoor wakker geworden en heeft dus slecht geslapen. Dit wisten we pas na schooltijd. Dit vertelde de vader pas nadat wij het aan hem hadden gemeld dat S. vandaag best druk was.
Hoe?	Tijdens de rekenles was juf W. veel bezig met het corrigeren van S. Ze benoemde meerdere malen het juiste gedrag van de andere leerlingen. Ze heeft S. meerdere keren een tikje gegeven (terug geduwd in de stoel), zonder te zeggen dat hij moest zitten. Ook heeft ze door non-verbale communicatie (wijsvinger voor de mond) geprobeerd om S. stil te krijgen. Doordat Juf W. veel energie in S. stopte, kon ze niet haar hele les uitvoeren.

Observatie tijdens een les van mijzelf

Wie....?	Leerling Y.
Wat?	We kijken met de gehele klas Moffel en Piertje. Dit is een educatief kleuterprogramma. Tijdens de aflevering werd de leerlingen veel dingen gevraagd. Ze moesten goed opletten om op het juiste antwoord te komen. Ik had van te voren de klas verteld dat we de antwoorden voor ons moesten houden en dat ik na het programma de leerlingen ging vragen of ze de vragen goed hadden. Zo kon iedereen voor zichzelf de vragen beantwoorden en er zelf over nadenken. Tijdens het programma was iedereen heel goed aan het opletten. Y. was ook goed aan het opletten, maar wanneer er een vraag kwam schreeuwde hij het antwoord letterlijk door de klas.
Waar....?	In onze eigen klas. Iedere dinsdag hebben wij het verplaatsbare digibord tot ons beschikking. Alle leerlingen gaan dan op de grond voor het digibord een plekje zoeken.
Wanneer.....?	Iedere dinsdag na het spelen - werken kijken we Moffel en Piertje.
Waarom?	De afspraak tijdens het televisiekijken is dat iedereen stil is. Y. hield zich niet aan deze afspraak. Ik heb meerdere malen gezegd: "Y, kijk eens naar de rest van je klas. Iedereen is supergoed stil." Ook ging ik zo dicht mogelijk bij hem zitten zodat ik hem kon aantikken op het moment dat hij ging praten. Zo hoefde ik niks te zeggen en stoorde ik de medeleerlingen zo weinig mogelijk.
Hoe?	Doordat hij druk was in de klas, werden andere leerlingen ook rumoerig. Ze gingen Y zelf ook corrigeren. Heel goed, maar hierdoor gingen dus meer leerlingen praten. Doordat ik telkens bezig was met Y. werden de andere leerlingengestoord tijdens het tv-kijken.

Observatie van mijn duo- partner

Wie....?	Leerling C. is een leerling van groep 2, die qua niveau beter is dan de rest van de leerlingen. Ze kent de letters van het alfabet bijna allemaal en kan al een beetje lezen.
Wat?	Tijdens een taalles hadden we het over de letter K, de leerlingen moest woorden bedenken die beginnen met deze letter. Leerling C. begon tijdens de les met de buurman te kletsen en was ook niet aan het opletten. Doordat de juf telkens C. erbij moest betrekken werden de juf en ook de andere medeleerlingen, onderbroken tijdens de taalles.
Waar....?	In het klaslokaal; in de kring. We zitten in een U -vorm. De juf zit in de opening van de U. Leerling C. zit in het begin van de U.
Wanneer.....?	Na het fruit eten en boekje voorlezen; half 10.
Waarom?	Voor leerling C. was dit een makkelijke opdracht. Wel vind ik dat wanneer je het te gemakkelijk vindt, je je moet kunnen gedragen in de klas.
Hoe?	Door dat C. telkens aan het kletsen was met de buurman, was ook hij niet aan het opletten. Ook andere leerlingen stoorden zich er aan.

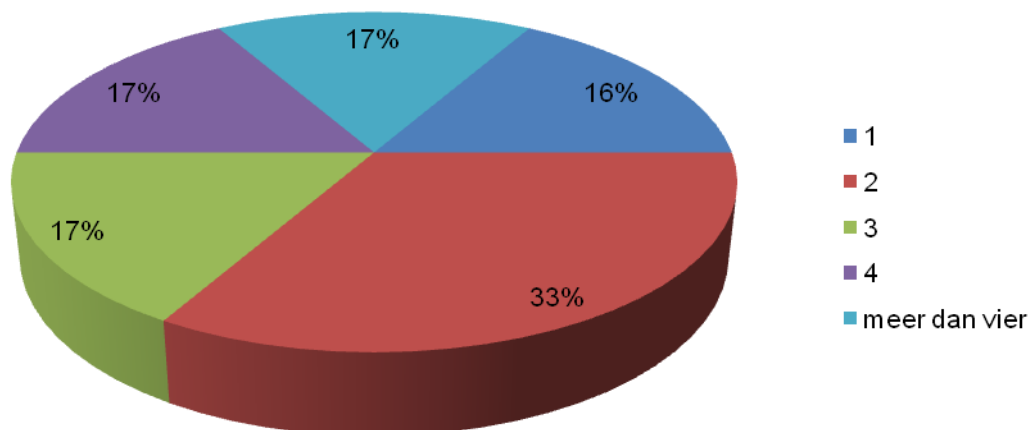
Bijlage 4

Enquête

In totaal legden 6 respondenten deze enquête af.

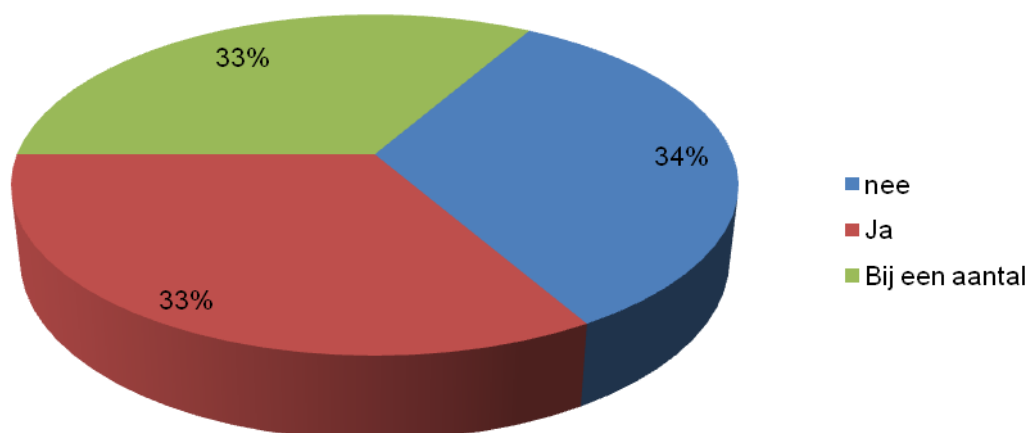
Statistieken voor vraag 1 : Hoeveel leerlingen met storend gedrag heeft u in uw groep?

1

Statistieken voor vraag 2 : Is er bij deze leerlingen al een stoornis geconstateerd?

2

Statistieken voor vraag 3 : Wat is een goede aanpak om met leerlingen om te gaan die storend gedrag vertonen?

Deze antwoorden werden gegeven:

Inleven, praten met de leerling op kind niveau, betrek de rest van de klas ook bij 'het probleem', maatjes (leerling koppelen aan een andere leerling), goed gedrag benoemen zodat dit na wordt geboottst.

Goede afspraken maken. Aan de afgesproken regels houden. Consequent blijven.

Dat verschilt per kind. Je moet het per situatie bekijken. Het ene kind heeft iets aan een aparte plek, een ander kind wil misschien graag wat meer sturing/duidelijkheid/structuur.

Individuele gesprekjes en samen afspraken maken, eventueel een specialist erbij halen.

* Rustig benaderen. Samen regels stellen en afspraken maken. Omdat je de leerling betreft is het voor hen gemakkelijker om de regels na te komen.

* Ze wel aan spreken maar niet te veel aandacht geven.

Statistieken voor vraag 4 : Wat moet je juist niet doen om het storend gedrag te verminderen?

Deze antwoorden werden gegeven:

* Alleen maar regels bedenken met het woord “niet“. Uitsluitend negatieve dingen. Aandacht schenken aan negatief gedrag.

* Hem vrij laten zich niet aan de afspraken houden.

* Boos worden

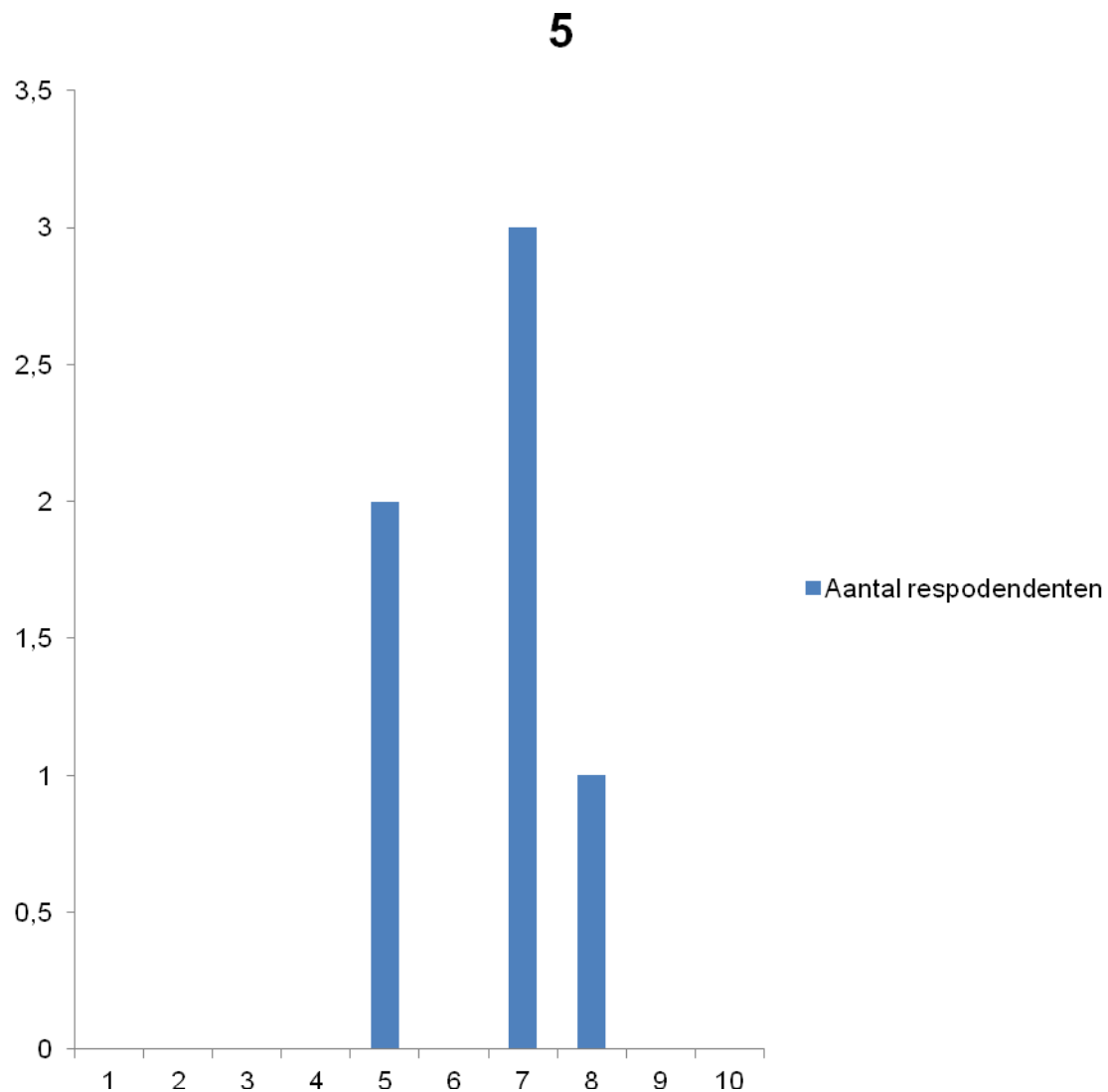
* Klassikaal dit kind blijven aanspreken. Ook mede leerlingen krijgen er een hekel aan terwijl bepaald gedrag juist uit een stoornis voorkomt waar ze niet altijd iets aan kunnen doen. Ook kunnen ze onzekerder worden.

* Als je niets doet verandert er niks en je moet niet aanvallend overkomen op de leerling. Niet de hele klas straffen. En ook niet de verkeerde leerling.

* Heel veel aandacht geven, dit stimuleert juist dus slecht gedrag voornamelijk negeren

Statistieken voor vraag 5 : De omgeving waar de leerling vandaan komt heeft te maken met het gedrag dat hij/zij vertoont.

Gemiddelde waarde: 6.50

Statistieken voor vraag 6 : Wat kan je aan je lokaal veranderen om storend gedrag te verminderen?

Deze antwoorden werden gegeven:

- * rustige en drukke hoeken niet bij elkaar. Hoeken door schuttingen er tussen afschermen.
 - * Opgeruimd. En orde.
 - * Rust uitstralen, goed klassenmanagement .
 - * Overzichtelijke indeling, spullen op vaste en voorspelbare plaatsen.
- Niet te druk zodat er weinig afleiding is. Eventueel speciaal hoekje met wat meer rust ..
- * Niet veel afleiding aan de muur. Tafels met hun neus naar voren.
- Geen mobieltjes.
- * Zo weinig mogelijk prikkels

Bijlage 5

5 minuten spelletjes

Rekenen:

- Laat de leerlingen allemaal hun ogen dicht doen. Jij gaat nu klappen. De leerlingen moeten goed luisteren en daarna vertellen hoe vaak jij hebt geklapt. Laat ze het antwoord duidelijk maken met de vingers. Dit doe je na 5 keer precies hetzelfde, maar dan moeten de leerlingen de oren dicht doen. Nu moeten ze goed kijken naar mijn handen. Dit kun je klappend doen maar ook met stokjes of tellen hoe vaak je een bal omhoog gooit.
- Een leerling komt bij de leerkracht staan, met de rug naar de leerkracht toe. De leerkracht wijst nu leerlingen aan die heel stil achter deze leerlingen moeten gaan staan. Door het geluid moeten diegene raden hoeveel leerlingen achter hem/haar staan.
- Leg de verschillende getallen van 1 tot en met 10 op tafel. Allemaal door elkaar. De leerlingen moeten goed gaan kijken. Sluiten dan allemaal hun ogen. De leerkracht “steelt” nu een getal. Iedereen doet de ogen open. Welk getal is nu gestolen? Laat hen het antwoord duidelijk maken met de vingers

Taal:

- Kritisch luisteren. De koning zegt: ga staan, ga zitten, raak je tenen aan, etc. Wanneer je geen koning zegt, moeten de leerlingen stil blijven staan. Wanneer ze het wel doen, moeten ze gaan zitten. Je wacht tot één iemand over is. Hetzelfde als het spel commando pinkelen maar nu is het 'de koning zegt....'
- Noem een rij met woorden op, waarin een woord meerdere keren wordt herhaald. Bijvoorbeeld: kip, haan, stok, kip, voer, kip, gras. De leerlingen moeten nu bij het woord kip gaan staan. Ze moeten dus heel goed luisteren wanneer het juiste woord wordt gezegd. Dit kun je ook bij letters doen. Bijvoorbeeld: d, s, r, s, p, t. Dan moeten alle leerlingen telkens bij de letter S gaan staan. Dit kun je heel goed koppelen aan het thema waarmee je op dat moment werkt.
- Jij als leerkracht noemt een woord. De leerlingen moeten het woord met zijn allen klappen: paar-den, kam-men, mes-sen, etc. Ook kun je dit met de namen uit je klas doen.

WO: (aardrijkskunde, geschiedenis en natuur)

- Aanraken van je lichaamsdelen. De leerkracht zegt: “raak je elleboog aan, raak je hals, neus, heupen, pink, navel, etc.”. De leerlingen raken alles aan met de handen. Zo leren de leerlingen waar alle lichaamsonderdelen zitten.
- Wie is het? Hierbij leren de leerlingen de kleuren. Laat alle leerlingen op de bank staan. Een leerling gaat op de gang staan. De leerkracht kiest nu een leerling uit: dat is de leerling die op de gang moet. De leerling op de gang komt terug en gaat vragen stellen: heeft het iets geels aan? De leerlingen moeten nu goed zien wat ze zelf aan hebben. Wanneer je iets geels hebt dan moet je gaan zitten. De leerkracht zegt telkens ja of nee. Als het goed is blijft er dan één iemand over. Dat is degene die de leerling zocht.
- Werken met een plattegrond. Jij als leerkracht laat de plattegrond van de klas zien. Je geeft vijf leerlingen de opdracht om ergens te gaan staan. De leerlingen moeten nu goed kijken waar jij naar toe wijst op de plattegrond. De rest van de leerlingen gaat oordelen wie er goed staat en wie niet.

KO: (drama, muziek en beo)

- Laat leerlingen elkaar masseren. Doe dit aan de hand van een mooi verhaaltje. Laat het regenen op de rug, ga lopen op de rug, maak een grote zon, laat de zon stralen, etc. Je kunt heel veel dingen bedenken, wat je allemaal uit kunt tekenen met je vingers op iemands rug. Leerlingen worden hier heel rustig van en ze raken elkaar nu eens op een lieve manier aan i.p.v. alleen maar stoeien.
- Waar komt het geluid vandaan? Laat alle leerlingen hun ogen dicht doen. Raak nu iemand op de schouder, die wordt “wakker”. Deze leerling laat een ritme horen met de handen. Dan doen de leerlingen de ogen weer open. Wie heeft het mooie ritme laten horen? Wijs diegene aan.
- Leg verschillende instrumenten op tafel. Bespreek in het kort hoe deze instrumenten worden genoemd. Laat de leerlingen weer de ogen sluiten en laat een instrument klinken. Dan doen de leerlingen weer hun ogen open. Wat voor instrument hebben ze net gehoord? Laat leerlingen ook eens een instrument bespelen.

Bijlage 6

Verloop van het onderzoek

Onderwerp kiezen

In het begin van het jaar heb ik mijn klas goed geobserveerd. Elke leerling is anders. In mijn klas vond ik de verschillen redelijk groot. Deze verschillen vond ik bijvoorbeeld qua niveau. Er waren groep 2-leerlingen die al konden lezen en groep 0-leerlingen die net een dag gingen meedraaien op school. Maar ook verschilden de leerlingen heel erg qua gedrag.

‘In elke groep van dertig kinderen zitten zo’n tien tot vijftien verschillende types. Ze vallen op door hun gedrag in de klas; in positieve of negatieve zin.’ De gemiddelde leerlingen vormen ongeveer de helft van de klas. De angsthazen zijn gemiddeld met zijn drieën. Leerkrachten hebben daarnaast meestal wel twee of drie druktemakers (stuiterballen), ongeveer evenveel harde werkers en maximaal twee verzorgers in hun groep. De rest van de klas bestaat meestal uit één- of meer eenlingen: één clown, één prinsesje, één buitenbeentje, één pestkop, één kletskaus, één opgewonden standje, één perfectionist, één slome slak en één popie-jopie. Wie nu nog niet getypeerd is, zal waarschijnlijk tot het vijftiende, niet benoemde type behoren: de grijze muis. Die valt op geen enkele manier uit de toon’.

Elzinga, A. 2010 *Welk type is uw kind in de klas?* tijdschrift: jmoiders

Deze verschillen tussen leerlingen spreken mij aan. Je wordt telkens door de leerlingen uitgedaagd om een juiste manier van aanpak te kiezen, zodat iedereen mee doet in de les. Wanneer je één op één met een leerling bezig bent, is het gemakkelijk om je aanpak aan te passen aan de leerling. Echter wanneer je les gaat geven aan een hele klas moet je een aanpak kiezen die voor meerdere leerlingen goed is. Van al die verschillende types moet je op één manier tegelijk de aandacht hebben en dit vast proberen te houden. En je moet dan ook nog een tussenweg vinden in hoe je al deze leerlingen iets wilt aanleren. De verschillende manieren van lesgeven en het omgaan met verschillen tussen leerlingen vind ik heel erg interessant. Ik wil mij hier dan ook graag meer in ontwikkelen.

In mijn klas zitten vier echte “stuiterballen”. Ze vertonen storend gedrag waardoor soms mijn les niet optimaal tot zijn recht komt. Hier wil ik mij in verdiepen. De “stuiterballen” op zich leren namelijk zelf al niet veel, maar ze storen ook mij en de rest van de leerlingen. De rest van de klas kan de concentratie door deze “stuiterballen” er ook maar moeilijk bij houden.

Deelvragen

De deelvragen heb ik gekozen omdat ik er zelf nieuwsgierig ben naar hoe anderen hier over denken. Ik vind het dan ook interessant om me hierin te verdiepen. Ik heb de vragen kunnen beantwoorden door middel van literatuur, internet, gesprekken met de Intern Begeleider en verschillende kleuterleidsters.

Praktijk onderzoek

Aan de hand van de informatie, vergaard aan de hand van de verschillende deelvragen, heb ik verschillende manieren van het omgaan met storend gedrag uitgeprobeerd in de klas. Welke aanpak slaat aan bij de “stuiterballen”? De resultaten hiervan heb ik samengevat in de conclusie, de aanbeveling en de oplossing voor het praktijkprobleem. Individueel zijn deze leerlingen schatten van leerlingen en willen ze niemand kwaad doen. Ze willen graag iets leren en willen graag dat de leerkracht trots op hun kan zijn. Het probleem bij deze leerlingen is echter dat ze niet weten hoe ze zich klassikaal moeten gedragen. Ze gaan dan storend gedrag vertonen. Ze hebben zo veel energie in hun lichaam, dat ze niet weten hoe hier mee om te gaan. Wij als leerkrachten hebben de taak deze leerlingen te helpen. Elke leerling heeft een andere aanpak nodig. In mijn verslag zijn dus verschillende manieren van aanpak te lezen.

Bijlage

Wanneer een leerling storend gedrag vertoont, is het heel moeilijk om hier grip op te krijgen. Je weet in het begin niet precies welke gedrag je wilt veranderen en hoe je dit wilt doen. Je bent vaak al zover gevorderd met deze leerling, dat je alles negatief inziets. In de bijlagen vind je observatieformulieren. Deze formulieren hebben uitsluitend te maken met wat je ziet. Hier mogen geen gevoelens aan te pas komen. Je moet met een schone blik naar de leerling kijken. Wanneer je op papier hebt wat er precies storend is aan de leerling, dan kun je starten dit aan te pakken. Je neemt telkens een punt en moet dan ook niet alles tegelijk willen. Stel je voor: wiebelen op de stoel heb je heel vaak geturfd. Dan kent dit gedrag de hoogste prioriteit om omgebogen te worden naar goed gedrag. Als je weet waar je aan wilt werken, kun je dit beter oplossen. Je kunt de leerling er ook zelf bij gebruiken, om het storende gedrag te veranderen. Soms weten de leerlingen zelf ook een oplossing. Samen kom je verder dan alleen.